

(در این موقع شاهزاده اسدالله میرزا رئیس پست و تلگراف به مجلس تشریف آوردند)

رئیس - مطلب اهمی که در دستورات همان انتخاب علماء است و باید موقع را مقتنم بشماریم حالا که عده کافی داریم رأی بگیرییم و انتخاب نماییم .

رئیس پست و تلگراف - قبل از اینکه در خیال انتخاب باشید يك مطلب را عرض میکنم خاطر آقایان مسبق است که مسیو (مولیتر) که امروز بسمت ریاست کل پستخانه شناخته میشود هشت سال است داخل در خدمت ایران است دو سال در گمرک بوده و شش سال بعد را در اداره پست خدمت کرده است از فرار اطلاعاتی که بنده پیدا کرده ام يك نظمی با اداره خود داده است ولی مدت کثرت تمام شده و چند روز پیش نمانده است و يك صورتی بنده نوشته ام تقدیم مجلس میشود اگر مجلس صلاح بداند برود بکمیسیون خارجه به مذاز اینکه بتصویب کمیسیون خارجه رسید بنظر مجلس میرسد آنوقت هر چه تصویب شود بموقع اجرا گذاشته شود و گویا بیست روز نمانده است که موعد کثرت او منقضی شود و این را نه این است که بنده پیشنهاد کرده باشم مدتی قبل از بنده بهیئت رئیس داده شده است ولی چون رسماً بمجلس تقدیم نشده بعد امروز بنده صلاح دانستم تقدیم مجلس کنم بجهت اینکه موعد خدمت او سرآمد و تجدید کثرت او لازم است .

اسدالله خان - بنده مقیده ام این است که این کثرت باید بکمیسیون خارجه برود بهمان کمیسیون پست و تلگراف برود کثرت سایر مستخدمین اروپائی که بکمیسیون خارجه میرفت لازم بود ولی در اینجا بنده لازم میدانم و باید بکمیسیون پست و تلگراف برود و فرقی که بین این کثرت و (مسیو برنار) دارد این است که کثرت موارد ده ماه پیش از موعد بمجلس آمده مال ایشان سه روز بیشتر نمانده است با نقض او و اگر ایشان را از پستخانه بردارند هر چه نظم و تنسيق داده اند گویا برداشته شود خوب است هر چه زودتر بکمیسیون پست و تلگراف برود .

رئیس - در خصوص این کثرت مذاکره نمی کنم و هیچ فایده ندارد ولی باید دید که بکدام کمیسیون باید برود گمان من است اگر این رجوع شود بکمیسیون پست و تلگراف کافی است و لیکن اگر لازم شود بکمیسیون خارجه هم برود و ملاحظه در این باب بشود و قبل از اینکه داخل در دستور شویم جواب تلگرافی در جواب تلگراف تبریکی که از مجلس شورای ملی شده است از مجلس مبعوثان عثمانی رسیده است فراتت میشود .

(جواب مزبور را آقای میرزا ابراهیم خان بمضمون ذیل فراتت نمود)
بمقام ریاست شورای ملی تبریک و تمنیات صمیمانه که در موقع سال دوم سنه دوریه مشروطیت عثمانی از طرف مجلس شورای ملی ایران شرف صدور یافته موجب ممنونیت شده بنام مجلس مبعوثان عرض تشکرات و احترامات فایقه را تقدیم میدارد رئیس مجلس مبعوثان (احمد رضا)

رئیس - حالا شروع میکنیم بانتخاب علماء اعلام
آقا شیخ حسین یزدی - بنده راجع بانتخاب عرض دارم و قبل از وقت اجازه خواستم که جمعی را بادلیل ارائه دهم که اتفاق آراء در حق آنها شود .

رئیس - هر چه مذاکره در این باب باید بشود شده است و مبارزه افکار هم بایستی در خارج شود حالا دیگر وقت انتخاب است آن روز هم مذاکره شد و عرض شده که در اولین جلسه دیگر بدون مذاکره داخل انتخاب شویم دیگر مذاکره هم باقی نمانده است و اگر داخل شویم باید باز اینمطلب ختم نشود .

آقا شیخ حسین - راجع به رأی است اگر عرض کنم شاید طوری شود که اتفاق حاصل شود . (گفتند اگر راجع به رأی است خوب است بفرمائید مفید خواهد بود)

رئیس - پس حالا که اوراق منتشر بکنارید تمام منتشر شود آنوقت اگر فرمایشی دارید بفرمائید (اوراق رأی اخذ شده آقای آقامیرزا مرتضی قلی خان بجهت استخراج آراء حاج سید ابراهیم - دکتر علی خان - و ضیاء الممالک را بقرعه معین نمود و از فرار ذیل استخراج نمودند)

عده اوراق ۶۲ امتناع
حاج میرزا زین العابدین قمی ۵۵ رأی - حاجی سید اسدالله قزوینی ۵۰ رأی آقا شیخ اسمعیل محلاتی ۴۷ رأی نقه الاسلام اصفهانی ۴۶ رأی آقا میرسید محمد بهبهانی ۳۹ رأی آقا شیخ عبدالله کلیایگانی و امام جمعه خوئی هر يك ۱۴ رأی آقا سید مصطفی کاشانی و آقا سید علی کازرونی هر کدام ۲ رأی آقا شیخ مهدی مازندرانی و آقا سید حسن قمی هر يك یک رأی

(در این موقع هیئت کابینه باستثنای وزیر داخله بمجلس تشریف آوردند)

آقای معاضد الملک - آقامیرزا سید محمد بهبهانی ۳۹ نقه الاسلام اصفهانی ۴۶ آقا سید اسدالله قزوینی ۵۰ رأی حاجی میرزا زین العابدین قمی ۵۵ رأی آقا شیخ اسمعیل محلاتی ۴۷ آقا شیخ عبدالله کلیایگانی و امام جمعه خوئی هر يك ۱۴ رأی آقا سید مصطفی کاشانی و آقا سید علی کازرونی هر يك ۲ رأی .

رئیس - اتفاق آراء حاصل نشد .
دکتر علیخان - گویا اتفاق آراء حاصل شده باشد بجهت اینکه ۵ نفر امتناع کرده اند و سایرین رأی داده اند اتفاق آراء معنیش این است که رأی دهندگان متفقاً رأی بدهند بفرمائید ه دقیقه تنفس شود و آن آقایان بکه اتفاق نداشتند اتفاق حاصل شود بهتر است .

ارباب کیخسرو - بنده میخواستم که سؤال کنم اول این مسئله باید حل شود که اینها بیکه امتناع میکنند جزء رأی دهندگان محسوب هستند چون وقتیکه جزء باشند اتفاق حاصل نمیشود مسئله دوم بنده نمیدانم آقایان بیکه ورقه سفید دادند جهت چیست باینکه بموجب قانون اساسی باید ه نفر از علماء منتخب شوند و نمایندگان محترم هم باید رأی بدهند معرفی آنها هم از محل مخصوص باید بشود که شده است پس چه تصور میکنند آیا نخواهد این انتخاب شد پس خوب است که ورقه سفید ندهند که انتخاب بعمل آید و کسانی که بیشتر طرف توجه هستند خوب است

آقایان ملتفت باشند در باره آنها رأی بدهند که زودتر بگذرد .

رئیس - رأی دهندگان (۶۲) - ه نفر امتناع کردند اتفاق ۵۷ نفر نمیشود .

آقامیرزا مرتضی قلیخان - چند نفر دو رأی داده اند اگر آنها هم حساب کنیم اتفاق حاصل شده است .

دکتر علیخان - بنده گمان میکنم آنطور بیکه آقای آقا میرزا مرتضی قلیخان گفتند صحیح است بجهت اینکه آنها بیکه اسم ه نفر را نوشته اند اگر حساب کنیم اتفاق حاصل میشود .

رئیس - دوسه اوراق که اسم نوشته شده است آقا سید حسین اردبیلی - آقای آقامیرزا -

سید محمد بهبهانی که در جزء و کلا انتخاب شد قبول کردند .

رئیس - اخطار شد جواب نرسیده است .

حاجی آقا - بجهت گرفتن دهمه دوم رأی اجازه تنفس بدهید شاید میان بعضی آقایان گفتگو شود و اتفاق حاصل گردد و گمان این است که اگر اجازه بفرمائید ه دقیقه تنفس شود و آن آقایان بیکه اتفاق نداشتند اتفاق حاصل شود بهتر است .

رئیس - در خصوص اوراق امتناع که فرمودید آیا رجوع بقانون میشود یا نمیشود اگر بنا باشد که اتفاق معنیش این باشد که همه و کلا در باره تمام این پنج نفر رأی بدهند در قانون اساسی که هر چه چیزی بیست و اینده که همیشه مابین کان در باره این ه نفر که با کثرت آراء رأی بدهند ما نمیتوانیم مردم را مجبور بکنیم که رأی بدهند بیک کسی هست که ورقه سفید میدهد اگر چه داربندی میکند ولی حق دارد بجهت اینکه شاید کسی را نمی شناسد حالا این وضع بد است و خبط میکنند یا نمیکند نمیدانم ولی نمیتوانم بگویم حتماً باید رأی بدهید و گمان میکنم که امتناع مانع از اتفاق آراء نمیشود در این دهمه هم اگر ه ه رأی داده شده بود ه نفر امتناع کرده بودند آنوقت میکنیم اتفاق آراء حاصل شده است حالا این دهمه درباره یکی از آقایان ه ه رأی داده شده است و دو نفر دیگر بودند که درباره ایشان رأی ندادند درباره سایرین رأی داده این اختلاف آراء است و مخالف بقانون اساسی اتفاق آراء این است که نما-ا درباره نفر رأی بدهند و اگر در باره يك یادو نفر رأی نمیدهند درباره سایرین هم رأی ندهند که مخالف میدان شود ارباب کیخسرو - بنده عرض میکنم رفتیکه میکنیم اثریت آراء نسبت بحضار میکوشیم باید اکثریت آراء باشد ولی اتفاق آراء مراد اتفاق رأی دهندگان است .

حاجی عز الممالک بنده میخواستم عرض کنم چنانچه فرمودند کسانی که رأی درباره دو نفر ندادند جزء امتناع کنندگان محسوب هستند و اتفاق آراء در باره آن اشخاص بیکه غیر از این دو نفر رأی داده اند حاصل شده است ولی عرض میکنم که این مخالف با قانون اساسی است بجهت اینکه اتفاق آراء این است که تمام رأی دهندگان درباره ه نفر رأی بدهند و در باره ه ه یک امتناع نمایند حالا خوب است اساسی اشخاص بیکه درباره آنها رأی داده شده مثل ه رأی و چندین رأی خوب است دو مرتبه خوانده بشوند و

آقایان مسبوق شوند شاید این مرتبه اتفاق آراء حاصل شود .

رئیس الوزرا - لایحه مستخدمین خارجه را وزراء آورده اند تقدیم نمایند .

وزیر پست و تلگراف - البته اصول پروگرام این آن است که امروز تقدیم میشود از قرار ذیل فرائت نمود پیشنهاد هیئت وزراء

بموجب ماده اول پروگرام هیئت وزراء که مورخه شنبه ۲۳ شهریور ۱۳۲۸ تقدیم مجلس مقدس شورای ملی شده است در جلب مستخدمین خارجه در چند جلسه هیئت وزراء مذاکره کرده رای قطعی آخری را به تفصیل ذیل پیشنهاد مینمایند .

- ۱- مستخدمین وزارت مالیه ۷ نفر اداره خزانه
- ۳ نفر اداره مالیات مستقیم ۲ نفر اداره تسجیل ۲ نفر این مستخدمین از فرانسه جلب میشود .
- ۲- مستخدمین وزارت داخله ۶ نفر .

برای تنظیمات ادارات مرکزی و دوایر ایالتی و تنظیمات بلدی و تحریر نفوس یک نفر که اقل مقام (سر هر وقت) معاون حاکم را داشته باشد صاحب منصب ژاندارمری نفر این ۴ نفر از ایتالیا جلب میشوند دو نفر از صاحب منصب پلیس از برای نظمی از سوئد خواسته میشود (۳) مستخدمین وزارت عدلیه ۲ نفر

یک نفر مشاور حقوق برای وضع و تنقیح قوانین و ترتیب و تدوین اصول محاکمات از فرانسه و یک نفر مدیر برای تسبیح دوایر وزارت و محاکم عدلیه از مسلمانان مصر جلب میشود عده مستخدمین که پیشنهاد میشود ۱۵ نفر است قرارداد و استخدام و حقوق آنها بتصویب مجلس مقدس خواهد بود .

مدت استخدام آنها عجلتاً سه سال مینمیشود .

رئیس - حالا که مذاکره کردن در این لایحه فایده ندارد اگر مجلس تصویب مینماید رجوع شود بکمسیون خارجه و از آقایان اعضاء کمسیون استعفا می گنم جلسه خودشان را منعقد بکنند و این لایحه را موضوع مذاکره قرار داده هر چه زودتر رایورت آن را بمجلس پیشنهاد نمایند و البته تمام نمایندگان هم همراهند که این لایحه زودتر از مجلس بگذرد .

وزیر پست و تلگراف - چون مدتی است که این مطلب تعویق افتاده و خیلی هم لازم است بنده از طرف هیئت وزراء فوریت آن را تقاضا می گنم .

منتصر السلطان - بنده متی خواستم تشکرات خودم از خلع اسلحه و تقدیم لایحه مستخدمین تقدیم هیئت وزراء نمایم .

رئیس - حالا که این لایحه بکمسیون خارجه میرود مخالفی نیست (اظهاری نشد) ولی آقای وزیر پست و تلگراف اظهاری کرده اند و زرا هم با ایشان همراهند یعنی تقاضای فوریت این لایحه را نموده است در این خصوص هر يك از نمایندگان فرمایشی دارند بفرمایند .

افتخار الواعظین - بنده سؤال می گنم

که مستخدمینیکه جلب خواهند شد منحصر به بین است یا اینکه برای سایر وزارتخانهها جلب می نمایند و لایحه دیگر پیشنهاد خواهد شد .

وزیر پست و تلگراف - عجلتاً این اندازه لازم است و البته برای ادارات هم لازم خواهد بود و در موقع تقدیم مجلس مقدس خواهد شد .

میرزا ابراهیم خان - میخواستم سؤال کنم مستخدمین را معین فرمودند از نقاط خارجه بخواهند آیا هیئت محترم وزراء مصمم هم شده اند یا اینکه بطور پیشنهاد تقدیم کرده اند .

وزیر پست و تلگراف - چیزی که از طرف هیئت وزراء پیشنهاد شده است البته مصمم هم شده اند و مردد نخواهند بود چیزی که هست مجلس باید نظریات خودش را در آن بنماید و آنوقت موقع اجرا گذارده شود

رئیس - حال باید در فوریت آن رای بگیریم **حسنعلی خان** - بنده هم می خواستم بآن

مطلبی که آقای افتخار الواعظین عرض کردند اظهار نمایم که فرمودند دیگر اینکه از وزارت جنگ اسمی در این لایحه برده نشده است و حال آنکه نظام مامم خیلی لازم دارد که صاحب منصب از خارجه جلب شود می خواستم خاطر وزراء را جلب کنم که یک سال است که تمام گرفتاریهای پی در پی و بی ترتیبی وزارت خانههای ما بواسطه مسامحه در این مسئله شده است و استعفا می گنم در ظرف دو سه روز این مسئله را بگذرانیم که زودتر بموقع اجرا گذاشته شود و آنچه مملکت ما دیگر دچار گرفتاری نشود و اصلاحاتی که مملکت را نجات خواهد داد همین جلب مستخدمین خارجه خواهد بود

وکیل الرعایا - بنده این لایحه را وقتی نافع می دانم که به عملیات آن موفق شویم مذاکره هم در این خصوص کافی است رای بگیریم که زودتر برود به کمسیون و رایورت آن به مجلس پیشنهاد شود .

میرزا اسدالله خان - درشش ماه قبل خاطر آقایان مسبوق است که آقای وثوق الدوله وزیر مالیه کابینه سابق نیز استخدام هفت نفر اروپائی برای اداره مالیه پیشنهاد کردند و رجوع شد به کمسیون قوانین مالیه واز آنجا بنده به (اکتوبر دومیت) آنرا رد کردم حالا می بینیم که کابینه جدید هم این را پیشنهاد کرده اند و اینکه به کمسیون خارجه می فرمایند رجوع شود بلکه از برای این است که کمسیون خارجه بداند از روی چه ترتیبی کابینه این پیشنهاد را کرده اند و الا مناسب است دیگری نخواهد داشت .

وزیر پست و تلگراف - اما این را که می فرمائید مسئله استخدام هفت نفر اروپائی در مجلس رد شد بنده منکرم ابدأ همچو چیزی به مجلس پیشنهاد نشده است تا اینکه ایشان (اکتوبر دومیت) بادلایل براهینی اقامه کنند اگر پیشنهاد شده بود بنده یکی از آنها می بودم که دلایل ایشان را رد می کردم حالا این ربطی باین مذاکره ندارد حالا آن مطلب ربطی باین مذاکرات ندارد این لایحه رجوع می شود به کمسیون خارجه و اگر دلایلی

بخواهند در آنجا داده می شود .
وزیر جنگ - بنده می خواستم جواب آقای حسنعلی خان را عرض کنم يك قسمت از آن را که راجع بفرمایش آقای افتخار الواعظین بود آقای وزیر پست جواب دادند در خصوص آوردن صاحب منصب از خارجه برای وزارت جنگ لایحه آن را مشغولیم بنویسیم در ظرف همین چند روزه تقدیم مجلس شورای ملی خواهیم نمود

محمد هاشم میرزا - عقیده بنده این است که این را اولاً به کمسیونها رجوع کنیم که هر کمیسونی يك فقره آن را که راجع بوزارتخانه متعلق باوست مطرح مذاکره کرده عقیده خود را اظهار نماید و بعد در خصوص کثرت رجوع شود بکمسیون خارجه والا ابتداء مناسبی ندارد مسئله مستخدمین عدلیه را باید کمسیون عدلیه درجه ازومش را معلوم نماید .

رئیس - خیر اینطور نیست این مسئله چون مربوط بخارجه است باید به کمسیون خارجه برود که آن کمسیون نظریات خود را در ملاحظه اطراف و جوانب کار بنماید و رایورت بدهد حالا اگر سایر کمسیونها هم از قبیل کمسیون قوانین مالیه و عدلیه باید در آن نظریاتی بنمایند بسته برای مجلس است .

دکتر علی خان - عرض بنده راجع بوزارت جنگ بود که از خارجه باید صاحب منصب آورده شود که جواب آنرا فرمودند و بمقیده بنده رجوع این لایحه به کمسیونها غیر از معطلی فایده دیگری ندارد فقط چون مربوط بخارجه است اهمیت فوق العاده دارد باید بکمسیون خارجه رجوع شود که بزودی ملاحظات خود را کرده رایورت بدهد و فوریت آن را هم عقیده بنده این است که رای گرفته شود و تصویب خواهد شد .

رئیس - بخصوص فوریت این لایحه به عقیده بنده خوب است بمدار این که از کمسیون بر گشت رای گرفته شود اگر چه حالا هم ممکن است .

افتخار الواعظین - مطابق نظامنامه داخلی همان وقتی که فوریت يك لایحه تقاضا میشود همانوقت باید رای گرفته شود .

مهرزاد الملک - این وزراء فوریت این لایحه را تقاضا کرده اند آن فوریتی نیست که در نظامنامه داخلی معین شده است والا اگر آن فوریت باشد در وقتی است که لایحه بکمسیون رجوع شده باشد رایورت راجع بآن آمده باشد آن وقت فوریت آن تقاضا میشود و مراد از این فوریت چیست مراد از این است که در آن لایحه پس از آنی که فوریت آن تصویب شده فقط يك کشور خواهد شد و چون هنوز در باب این لایحه از کمسیون خارجه رایورتی داده نشده و کمسیون ملاحظات خود را نکرده است بمقیده بنده خوب است رجوع شود به کمسیون و برگردد آن وقت در فوریت آن رای گرفته شود

وزیر پست - گویا اشتباه کرده مراد از این فوریتی که تقاضا است همان فوریتی است که در نظامنامه داخلی ذکر شده است و آن فوریت را در هر مقامی می شود تقاضا

نموده حالا اهمیت این لایحه را آقایان نمایندگان می دانند و اگر صلاح می دانند فوریت آنرا تصویب می نمایند.

رئیس - پس رأی میگیریم وزراء تقاضا میکنند که فوریت این لایحه تصویب شود کسانیکه فوریت این لایحه را تصویب می نمایند که بعد از آنکه از کمیسیون برگشت یک شور در آن بعمل بیاید قیام خواهند کرد (اغلب قیام کردند)

رئیس - با اکثریت تصویب شد حالا بر میگردیم بدستور اگرچه وقت گذشته ولی چون در دفعه اول که انتخاب کردیم اتفاق آراء حاصل نشد و در انتخابات هم نظری داریم که در هر موردی که اکثریت تام منطاعتیار است اگر در مرتبه اول حاصل نشد تجدید انتخاب می شود گمان می کنم در تانی انتخاب کنیم شاید اتفاق آراء حاصل شود در این مرتبه هم اگر اتفاق حاصل نشد ثالثاً رأی میگیریم در صورتی که مایوس شدیم ناچاریم که بقره معین کنیم بنا بر این اسامی اشخاصی که در باره آنها رأی داده شده و اکثریت دارند خوانده میشود که آقایان ملتفت باشند.

معاذ الملک - آقای حاج میرزا زین العابدین قمی ه ه رأی آقای حاج سید اسدالله قزوینی ه ه رأی آقا شیخ اسمعیل محلاتی ۷ رأی آقای ثقة الاسلام اصفهانی ۶ رأی آقا میرزا سید محمد بهبهانی سی و نه رأی آقا شیخ عبدالله کلپایگانی ۴ رأی

کاشف - مکرر مذاکره شد که ما همچون اطلاع نداریم و تماماً این آقایان را نمی شناسیم هرچه انتخاب کنیم بی نتیجه خواهد بود حالا که يك مرتبه انتخاب شد و اتفاق حاصل نشد خوبست آقایان نمایندگان در این مرتبه اسامی همان اشخاصی را که در دفعه اول اکثریت داشتند بنویسند که این عمل ختم شود و الا این انتخابات جز اتلاف وقت نتیجه دیگری ندارد.

حاج شیخ الرئیس - نشد که نشد بقره معین می شود.

رئیس - این اسامی هم برای همین خوانده شد که آقایان مسبوق شوند و اگر مایلند با اتفاق انتخاب نمایند اسامی اینها را بنویسند.

(ورق توزیع و اخذ شد آقای میرزا مرتضی قلبیخان و مستخرجین سابق از قرار ذیل استخراج نمودند عده اوراق ۶۲ امتناع ۶ حاج میرزا زین العابدین قمی ه ه رأی آقا شیخ اسمعیل محلاتی ۷ رأی حاج سید اسدالله قزوینی ه ه رأی ثقة الاسلام اصفهانی ۷ رأی میرزا سید محمد بهبهانی ۷ رأی آقا شیخ عبدالله کلپایگانی ۹ رأی حاج سید مصطفی کاشانی ۶ رأی حاج امام جمعه خوئی و آقا سید علی کازرونی هر يك ۲ رأی آقا سید ابوالحسن انکجه و آقا سید حسن قمشه هر يك يك رأی

معاذ الملک - آقای حاج میرزا زین العابدین قمی ه ه رأی آقا شیخ اسمعیل محلاتی ۷ رأی آقای حاج سید اسدالله قزوینی ه ه رأی آقای ثقة الاسلام اصفهانی ۷ رأی آقا میرزا سید محمد بهبهانی ۷ رأی

رئیس - این دفعه هم اتفاق آراء حاصل نشد ولی امیدواری هست که در مرتبه ثالث اتفاق حاصل شود حالا چون وقت گذشته است انتخاب مرتبه ثالث را میگذاریم بجله آتی آقایان هر يك اندازه تبادل افکار می نمایند چنانچه اتفاق آراء شد در باره ه نفر که نعم المطلوب والا بقره انتخاب میکنیم.

دکتر علی خان - چون چهارورقه را که ما در آنجا دیدیم اسمی در آن از آقای حاج میرزا زین العابدین قمی برده نشده بود در باره ایشان امتناع داشته بنابراین اگر آن چهار نفر را در باره ایشان جزء امتناع کنندگان محسوب بداریم گویا اتفاق آراء در باره ایشان حاصل شده باشد و در جلسه بعد برای انتخاب چهار نفر دیگر رأی گرفته وده.

رئیس - این طور نمی شود بجهت اینکه مادر باره فرد فرد دورای نمی گیریم تا اینکه اگر کسی در باره یکی امتناع نمود باز اتفاق آراء در باره آن يك نفر حاصل شده باشد این در وقتی است که ما در باره شخصی بخصوص رأی بگیریم و حالا میخواهیم ه نفر را انتخاب کنیم و همینکه يك نفر در باره چهار نفر رأی داد و از پنجمی امتناع نمود اتفاق آراء حاصل شده است حالا همانطور که گفته شد بقیه این انتخاب میماند بجلسه آتی ه.

کاشف - مدتی است که خیلی سؤالات از وزراء شده است و عجب در این است که ابدأ برای جواب حاضر نشده اند مثل اینکه بنده در خصوص ایالت خراسان و فرش جوهری و همچنین در خصوص کنتور سؤالات کرده ام و تا بحال برای جواب حاضر نشده اند در صورتیکه مطالب خیلی لازمی بوده است و اینها وقتیکه برای سؤالات حاضر نشوند در موقع استبضاح چطور حاضر خواهند شد.

رئیس - چون سؤالات بسیار شده است ولی اغلب آن راجع بآن کابینه سابق است حالا اگر این سؤالات را هم که حضرت تعالی میفرماید راجع بآن کابینه است که گذشته است و نمیشود در جواب آن این وزراء را مسئول داشت و اگر راجع بکابینه حالیه است که بعضی سؤالات شده و بهیئت رئیس رسیده است و بهیئت وزراء اخطار شده و تاکید شده است که بیایند جواب بدهند و حاضر خواهند شد.

افتخار الواعظین - بنده هم در باب اوضاع جنوب و اختلاف بین ایل قشقایی و بختیاری يك سؤالی از وزیر داخله کرده ام نمیدانم بایشان اخطار شده است یاخیر اگر اخطار شده است که چرا برای جواب حاضر نشده اند.

رئیس - آن اختلاف گویا برداشته شده و اصلاح شده است.

حاج سید ابراهیم مدرسی - راپورت بهیئت تفتیشیه راهم بنده تقاضا میکنم جزء دستور گذاشته شود (جوابی داده نشد)
(رئیس حرکت نمود و مجلس نیم ساعت بعد از ظهر ختم گردید.)

جلسه ۱۲۸

صورت مشروح روز شنبه هفتم

شهر شعبان المعظم ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و ربع قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد

صورت مجلس روز پنجشنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمودند.

رئیس - در باب صورت مجلس اگر ملاحظاتی هست بفرمائید.

محمد هاشم میرزا - عرضم این بود که یاد آوری شود که آقایانیکه آنروز تشریف نداشتند در صورت مجلس نوشته شده تا مسبق شوند و تشریف بیآورند شاید اتفاق حاصل شود حالا که نوشته شده عرضی ندارم

ابوالقاسم میرزا - بنده را در جزء غائبین نوشته بودند در صورتیکه اجازه خواسته بودم

دکتر علی خان - آنروز در اینجا در خصوص مستشارهای خارجه بنامند که به کمیسیون خارجه رجوع بود و بعضی اظهار داشتند که بکمیسیونهای دیگر رجوع شود و راپورتش بیاید معلوم نشد بکجا رجوع شد

رئیس - قرار شد بکمیسیون خارجه رجوع شود بعداگر بنامند بکمیسیونهای دیگر رجوع شود معلوم خواهد شد (رئیس صورت مجلس را اضاء نمود)

حاجی سید ابراهیم - دو کمیسیون معین شد برای بعضی مذاکرات یکی کمیسیون ده نفری و یکی کمیسیون تفتیش مالیه و تاکنون مسبق نشدیم که این دو کمیسیون چه کردند و راپورت نداده میخواستم عرض کنم که بنا بود تا يك هفته دیگر راپورت داده شود و داده نشده است خوبست هرچه زودتر راپورت خودشانرا بدهند تا مطلع بشویم و اگر هم مانعی دارند بفرمایند که هرچه زودتر رفع شود و راپورت بدهند چه اقداماتی کرده اند حالا مدتی است که در شعبه امانه مذاکره کرده و معطلند در صورتیکه در يك شعبه اش آنقدر مذاکره شود در شعبات دیگرش يكسال طول خواهد کشید مطلب دیگر اینکه وزارتانی که تازه معین شده اند میخواستم از آنها سؤال کنم امسال بودجه بمجلس خواهد آمد یاخیر.

میرزا اسدالله خان - اگر راپورت کامل بخواهید آنطوریکه باید باین زودی نمیتوانیم راپورت بدهیم بواسطه اینکه این اتفاقات که پیش آمد مانع شد نتوانستیم يك جلسه دورهم بنشینیم و در این باب تفتیش بکنیم در هر صورت دوشنبه يك جلسه آخری در وزارت مالیه خواهد داشت و روز سه شنبه يك راپورتی اگر چه راپورت کامل آنطوریکه من میخواهم باین زودی نخواهد شد معینا روز سه شنبه امیدوار هستم که راپورت مفصلی بدهیم ه.

حاج آقا - اگر چه بنده عرضم این بود برای اینکه در این مقام اتفاق حاصل شده است یکدفعه دیگر خوانده شده که شاید در نوبت سیم اتفاق آراء شود بواسطه اینکه کسیکه به ه ه رأی انتخاب شده است خیلی خارج از ترتیب و پلنتیک است که او را انتخاب نماییم و از او رفع ید کنیم و باقره کسی را انتخاب کنیم که هیچ اسمی از او برده نشده و خیلی خلاف انصاف میدانم عرض من این بود و امیدوارم که بعد از خواندن اتفاق حاصل شود و يك مطلب مهمی در نظر دارم و لازم است در این موقع

اظهار نمایم و آن این است که يك كميسيون ۱۰ نفری برای تشخیص قروض دولتی در چهار ماه قبل كه هنوز در این اطاق نیامده بودیم انتخاب شد كه صورت قروض دولتی را در اینجا بیاورد تاوكلاسه محترم از قروض دولت اطلاع داشته باشند و آن كميسيون هم منعقد بود و كار هم نيكردند اما بدوام كه اگر آن كميسيون كار خود را انجام داده راپورت این را در مجلس بخوانند بلکه صورتی نوشته طبع شود و بین تمام و كلاه توزیع گردد كه و كلاه بدانند امروز قروض دولت چیست و معاهده او چیست

رئیس - مسئله كميسيونها واقعا طوری است كه خیلی مختل است و خیلی كم منعقد میشود و كم كار میکنند و علت بزرگی هم كه برای اینكار پیدا شده است این است كه چون وقت مجلس تغییر كرد و بصبح افتاد كميسيونهايكه موقع انعقاد آنها صبح ود نتوانستند كه د اوقات صبح مشغول كارهای خود شوند بلکه بسیاری هم تعطیل شده است حالا استدعا میکنم از رؤسای كميسيونها كه در يك جلسه جمع شوند و هیئت رئیسه یا نقطه دیگر بقرار قطعی در اوقات انعقاد خودشان بدهند و جدا در صدد تعیین اوقات خودشان بر آیند و كارهایی را كه ناتمام است تمام کنند بعضی كار مهم هست كه هنوز شروع بآنها نشده است و بعضی وزارتخانه ها منتظر هستند كه آن كارها بگذرد

حاج آقا - آن اسامی را هم بفرمائید بخوانند .

رئیس - خوانده میشود .
مهاضد الملک - آقای حاجی میرزا زین العابدین قمی (۵۵) رای آقای آقا شیخ اسمعیل محلاتی (۵۴) رای آقای حاج سید اسدالله فروزینی (۵۰) رای آقای ثقه الاسلام (۴۷) رای آقای میرزا سید محمد بهجانی [۴۲] رای

رئیس - حالا در نوبت سیم شروع بانتخاب علما اعلام میکنیم امید داریم كه ایندفعه يك اتفاقی حاصل شود

كاشف در جلسه گذشته بعضی از آقایان امتناع كردند یعنی وره سفید دادند و اینمطلب هم گفته شد كه این رای هم مثل سایر رایها است و هر كسی مجاز است كه امتناع نماید ولی این راهیج مقایسه نمیکند با سایر رایها كه در بعضی قوانین مصرح است كه میتواند امتناع کنند یا رای بدهند در هر صورت باید انتخاب شود در اینصورت استدعا میکنم از بعضی آقایانيكه امتناع میکنند ایندفعه امتناع نکنند بلکه اتفاق حاصل شود و دیگر دچار بعضی معظورات نشویم درباره این آقایانيكه اسم برده شده اکثریت هم هست خوب است همین پنج نفر را بنویسید كه دیگر معطل نشویم .

رئیس - البته میتوان خواهش كرد از آقایان كه رای بدهند و امتناع نکنند ولی سابقاً هم گفته شد كه مختارند چنانچه امتناع نکنند بهتر است .

حسنعلی خان - بنده تقاضا میکنم در این

موضوع آنقدر اصرار نکنند قانون اساسی مگوید كه هر كس در رای خود مختار است و این تمنای آقایان میگردد كه مجلس مجبور است كه باتفاق یعنی هر يك از نمایندگان مجبورند كه بهر كدام میخواهند رای بدهند این يك چیزی است سلب آزادی را خواهد كرد از كلاه هر كس مختار است هر طور میل دارد رای بدهد حالا اگر نظر بنزاکت يك نفری گوید كه نظر باینكه اینها اكثریت دارند كه اسامی آنها را بنویسیم بهتر است این يك مطلبی است كه میشود پذیرفت ولی در دو جلسه است كه می بینیم نمایندگان اصرار دارند كه كسانيكه درباره اشخاص دیگر رای داده اند رای خودشان را پس بگیرند و مجبورند كه اسامی این پنج نفر را بنویسند بنده این را نمی پذیرم یا هیچ نمیتوانم نمایندگان را مجبور كنم

رئیس - خواهش میکنم دیگر مذاكره را در این باب ختم كنیم و رای بگیریم كه زودتر این عمل ختم شود (وره رای توزیع واخذ شده جناب آقا میرزا مرتضی قلیخان با مستخرجین سابق .

آقایان حاجی سید ابراهیم مدرسی - ضیاء الممالك دكتر علیخان مشغول استخراج آراء شدند چون آقای میرزا مرتضی قلیخان كه اسامی را میخواهند مظنه حصول اتفاق بدست نیامده آقای دكتر اسمعیل خان اظهار نمود موضوع بدست آوردن اتفاق بود حالا كه اتفاق بدست نمی آید خواندن اینها چه فایده دارد .

رئیس - باید تكلیف معلوم شود چون چند نفر تقاضا کرده اند كه بیش از سه مرتبه رای گرفته شود .

مهاضد الملک - چه فایده دارد ده مرتبه هم رای گرفته شود اتفاق حاصل نخواهد شد .

سردار اسعد - ده دقیقه اجازه تنفس بدهید بعد مذاكره شود بهتر است .

رئیس - يك پیشنهادی شده است خوانده میشود و در او رای بگیریم .

[آقا میرزا ابراهیم خان پیشنهاد ذیل را قرائت كردند .]

بواسطه اهمیت فوق العاده انتخاب هیئت محترمه نظار خمه این بنده پیشنهاد می نمایم كه تا پنج مرتبه رای گرفته شود اگر اتفاق حاصل نشد آنوقت به قرعه اقدام شود [لسان الحكماء] .

افتخار الواعظین - اولاً همانطوری كه

آقای حسنعلی خان فرمودند کسی را مجبور نمیتوان كرد كه حكما در باره پنج نفر رای بدهد و بنده همچو میفهمم اگر بیست مرتبه رای بگیریم كسانی كه امتناع کرده اند باز امتناع خواهند كرد و مجبورشان هم نمی توانیم بكنیم كه رای بدهند و اتفاق حاصل نخواهد شد و ناچاریم مطابق قانون اساسی آخر الامر این هیئت محترمه نظار را بقرعه تعیین كنیم و بنده گمان می كنم پنج دفعه سهل است اگر صد مرتبه هم انتخاب كنیم اتفاق حاصل نخواهد شد و رای دهند راهم نمی توان مجبور كرد كه امتناع نکنند و حكماء درباره پنج نفر همین رای بدهد (گفتند صحیح است)

رئیس - در این باب رای بگیریم كه مجلس تصویب كرد چه بهتر و الا بحكم قرعه تعیین میکنیم كسانی كه تصویب می کنند كه پنج مرتبه اخذ رای كنیم قیام نمایند (اغلب قیام نکردند) .

رئیس - تصویب نشد - الا شروع میکنیم بقرعه .
سردار اسعد - اگر ممكن شود از بین این بیست نفر آنها را كه مجلس رای داده است بقرعه معین شود .

رئیس - قرعه موافق قانون اساسی باید از بیست نفر باشد نمی شود پنج نفر از بیست نفر را بقرعه تعیین كرد .

آقا سید حسین اردبیلی - نظر با اهمیت این انتخاب پیشنهاد می كنم كه بكره تبه دیگر رای گرفته شود ولی مقدمه لازم دارد می خواهم كه این نکته را خاطر نشان آقایان بنمایم انشاء الله تعالی اتفاق حاصل شود اگر برای همه ایشان اتفاق حاصل نشد شاید برای بعضی از آنها حاصل شود و آن عرض بنده این است من تصور می كنم كه اغلب آقایان كه میخواهند رای بدهند چون شناسائی كامل ندارند این است كه این اختلافات پیش می آید كه باتفاق انتخاب نمیشود مثلاً یکی از نمایندگان دو نفر دیگری سه نفر و دیگری چهار نفر را از بین آنها بهتر میشناسند از اینجهت اتفاق حاصل نمی شود حضرت آیات الله بر حسب اطلاعی كه بنده دارم پنج نفر را نظر باینكه موانع آنها كمتر است و می توانند حاضر شوند معین کرده اند گمانم این است كه اگر آن دستخط خوانده شده همه آقایان نمایندگان رای بدهند و تردیدی نخواهند داشت و رای خواهند داد درباره آن پنج نفر حالا نمیدانم آن دستخط را بخوانند یا نخوانند ولی میدانم كه اگر خوانده شد شاید اتفاق حاصل شود اینكه آقایان تردید می کنند من تصور می كنم باینملاحظه در ایندفعه اتفاق رای حاصل خواهد شد بعضی از نمایندگان اگر یکی را بر دیگری ترجیح بدهند اگر همه این بیست نفر فرد فردشان اشخاص ممتاز و دارای تمام شرایط هستند ولی وقتی می بینیم كه مثلاً آقای آقا شیخ عبدالله (۱۴) رای دارند دیگر آن [۶۰] رای در

مرتبه دویم دیگر چرا اسم ایشان را بنویسیم بجهت اینكه می بینیم اكثریت ندارند و آنهایی را كه می بینیم اكثریت متوجه بآنها است و اغلب رای میدهند خراب است آنها را بنویسیم وقتی كه [۵۵] نفر یا (۴۵) نفر رای درباره یکی از آقایان میدهند معلوم است كه آن شخص را اهلیم بمقتضیات وقت میدانند و از این حیث نزدیکتر به انتخاب و اكثریت است پس در اینصورت ما چرا درباره آن دیگری كه اقلیت دارد رای بدهیم و میدانم كه اكثریت نخواهد شد خوب است معطل نشویم و درباره آنهايكه اتفاق حاصل خواهد شد رای بدهیم یا اگر این اتفاق را حاصل نکنیم مسلماً باید بقرعه معین شود و گمان من اینست كه همه آقایان میدانند كه آن نتیجه و فایده را كه ما منتظر آن هستیم بدست می آید بجهت اینكه خیلی فرق است ما بین كسیكه (۵۵) رای در حق او باشد و كسیكه در حق او (۳) یا (۴) رای باشد و خیلی تفاوت دارد كسانی را كه بقرعه انتخاب می كنیم سهاست كه يك رای هم ندارد و بالعكس كسانرا كه دارای اكثریت هستند اگر اتفاق كنیم فایده خواهیم برد چنانچه یکی از آقایان هم پررور باد آوری فرمودند

که ما از روح مشروطیت که تمایل آراه بر آن است محروم خواهیم ماند در صورتیکه درباره آنها تکیه اکثریت ندارند و هیچ رأی درباره آنها نداده اند بقره معین کنیم این است که بنده تقاضا می کنم آن دستخطی که پنج نفر را معین نموده اند بخوانند و آنها را انتخاب نمایند یا آنها را که اکثریت دارند آنها را انتخاب نمایند و میترسم که بقره برسد و بعد از چهار پنج مرتبه انتخاب اتفاق حاصل نشود و بنده پیشنهاد می کنم که چهار مرتبه انتخاب بکنیم و اگر لازم میدانید پیشنهاد خود را کتباً تقدیم می کنم .

(گفته شد بلی کتباً بدهید)

حاج وکیل الرعایا - بنده قبل از اینکه

رأی گرفته شود اجازه خواسته بودم ولی چون شروع بانقلاب شد اجازه داده نشد و من لازم است بر حسب نمایندگی خدمت آقایان نمایندگان ملت عرض کنم که آیا این انصاف است که (۵۵) رأی (۶۰) رأی در حق کسی داده شود و بعضی را که یک رأی در حق آنها بیرون نیامده بحکم بقره معین و از یک همچو منفعتی خودمان را محروم نمایم پنج نفر از آقایان هر یک دارای اکثریت (۵۵) رأی و (۴۸) رأی و غیره بودند و باقی آنها را دیدیم که یک رأی هم در باره شان نیست اگر یکی از آنها بقره بیرون بیایند آنوقت چقدر مقبول شده ایم تا آنکه سه نفر یا چهار نفر اتفاق بشود خوب است انلا سه نفر آنها را با اتفاق معین کرده کاری نکنیم که دچار ندامت کلی خواهیم بود .

حاجی سید نصرالله - بنده مختصری می

خواستم عرض کنم اشخاصی را که آیت الله معرفی کرده اند خلاصه و نخبه آقایان هستند و ما باید با یک نظر تساوی به آنها نگاه کنیم ولی بواسطه قلت اطلاعی که ما درباره آنها داریم اتفاق حاصل نشود همینطور که بعضی اظهار کردند و کاملاً از احوال آنها آگاه نیستند از اینجهت در مقام اکثریت آراء طرف توجه نمیشوند و آن اشخاصیکه در طرف اقلیت رأی میدهند همچو تصور کرده اند که شاید بقره درآیند و سکون نفسشان بیشتر باشد بن عرض میکنم که این اختلافات مسئله ایست اگر چنانچه درباره اشخاصیکه اکثریت دارند اتفاق نمایند و مجلس بیاید با آنها گرمتر خواهند گرفت و استفاده از وجود آنها بهتر می شود گرفت اگرچه این اشخاص مساوی هستند و

هیچ طرف از آن بر طرف دیگر نیچربد اما بهتر این بود که موافقت میکردید و باین پیشنهاد رأی می دادند بجهت اینکه بهتر استفاده از وجود آنها خواهند کرد در صورتیکه معرفی آیه الله برای ما کافی است و آن قلت معاشرت یا حشر با آنها سبب آن نشود که ما عدول از اتفاق و بقره بکنیم من هم شاید از آنها بی باشم که بیک عده سکونت قلم بیشتر است ولی اگر مجلس بیک عده را طرف اطمینان خود میدانند آنها را انتخاب کند از وجود آنها بیشتر استفاده می کنیم و گمان بنده این بود

مساعدتی بفرمائید این بهره را ببریم و بگویند که باتفاق انتخاب شدند .

حاج آقا - بعد از نطق آقای حاجی سید نصرالله گمان میکنم که جای حرف زدن نباشد باین پیشنهاد آقای آقا سید حسین اردبیلی رأی بگیریید ولی در جزو اخیر تقاضای آن آقا من رأی نمیدهم که دستخط خوانده شود بجهت اینکه تمایل اکثریت مجلس را میدانم که باین پنج نفر شده است و اگر آن دستخط خوانده شود اگر نظرشان بهمین باشد (۵۰) و (۶۰) و (۴۷) رأی اکثریت دارند دیگر لازم نیست آن دستخط خوانده شود و استدعا میکنم که آن پیشنهاد خوانده شود و رأی گرفته شود اگر اتفاق حاصل شد آنوقت بقره لازم نیست .

[پیشنهاد آقای آقا سید حسین اردبیلی را آقای میرزا مرتضی قلیخان از قرار ذیل قرائت نمود]

(بنده پیشنهاد می کنم که دهمه چهارم برای هیئت نظار ختمه اخذ رأی شود شاید انشاء الله تعالی اتفاق آراء حاصل شود)

رئیس - باین پیشنهاد رأی میگیریم- کسانی که موافق هستند قیام نمایند .

(اغلب قیام نمودند و با اکثریت تصویب شد)

حسنعلیخان - بنده اخطار قانونی دارم -

در بعضی پیشنهادها ذکر میشود این هیئت را هیئت نظار اسم میبرند و بنده این را صحیح نمیدانم برای اینکه قانون اساسی مینویسد که مجلس شورای ملی پنج نفر را از بین بیست نفر بالاتفاق یا بقره بصورت مجلس اختیار میکند استدعا میکنم این کلمه نظار را بردارند (گفتند صحیح است)

[معاذ الملک اسامی اشخاصی را که اکثریت داشتند قرائت نمودند]

آقای حاج میرزا زین العابدین قمی - آقای آقا شیخ اسمعیل مجلانی - آقای حاجی سید اسدالله قزوینی - آقای نقیه الاسلام اصفهانی - آقای میرزا سید محمد بهبهانی

[در قرائت توزیع گردیده آقا میرزا مرتضی قلیخان - آقایان افتخار الواعظین - دکتر اسمعیل خان سلیمان میرزا را بحکم بقره معین و از قرار ذیل استخراج نمودند] (عده اوراق ۶۸) (امتناع ۵)

حاج میرزا زین العابدین قمی با اتفاق (۶۳) رأی حاج سید اسدالله قزوینی با اکثریت (۵۴)

رأی آقا شیخ اسمعیل مجلانی (۵۶) رأی آقای نقیه الاسلام اصفهانی و آقا میرزا سید محمد بهبهانی

هریک (۴۸) رأی .

معاذ الملک - آقای حاج میرزا زین

العابدین قمی [۶۳] رأی آقای سید اسدالله قزوینی با اکثریت (۵۴) آقا شیخ اسمعیل مجلانی با اکثریت (۵۶)

رأی آقای نقیه الاسلام و آقای میرزا سید محمد بهبهانی هر یک با اکثریت (۴۸) رأی

رئیس - عده حضار (۶۸) نفر باین پنج نفر که از دادن رأی امتناع نمودند آقای حاج میرزا زین العابدین قمی با اتفاق (۶۳) رأی انتخاب شدند

حالا ۴ نفر دیگر باید بقره معین شود

آقا شیخ حسین یزدی - چون میخواهید چهار نفر دیگر را بقره معین کنید لازم می دانم دو

کلمه عرض کنم چون بسیاری از این اشخاص که معرفی شده اند یا بواسطه اینکه وجودشان در مراکز اهمیت دارد یا بواسطه مواضع دیگر نمیتوانند حاضر شوند حالا نظر باینکه وقتی که برای استخراج آراء بقره می کشیم اشخاصی که غایبند عوض آنها را معین می کنیم اینجا هم که بقره می زنید اگر با اسم آنها نمی توانند بیایند که اسامیشان نزد بنده ضبط است بیرون آمد عوض آنها را استخراج نمایند عرض این است که از ۵ نفر بیشتر استخراج کنید حال دو نفر یا سه نفر از ۵ نفر زیاد تر باشد که لااقل آنها را که نمی توانند بیایند اگر نیامدند ۵ نفر را داشته باشیم

وسیل الرعایا - بنده عرض می کنم چون

در قانون اساسی همینقدر مصرح است که این ۵ نفر را بالاتفاق یا بقره باید انتخاب نمود دیگر اسم نبرده است که چند مرتبه رأی بگیرند اگر اتفاق حاصل نشد بقره معین شود در این صورت بنده عرض می کنم مجلس وقتی بوظیفه خود عمل کرده است که در مرتبه یا (۱۵) مرتبه هر قدر ممکن باشد رأی بگیرد تا اینکه موفق شود باینکه اتفاق آراء درباره این ۵ نفر تحصیل نمایند این کلمه وظیفه بنده بود که عرض کنم حال اگر می پذیرد یا نمی پذیرد مختارید مجلس وقتی بوظیفه خود عمل کرده است که این پنج نفر را با اتفاق انتخاب نماید

محمد هاشم میرزا - اینکه آقای وکیل

الرعایا می فرمایند که مجلس وقتی بوظیفه خود عمل کرده است که ده یا ۱۵ مرتبه رأی بگیرد تا اتفاق آراء حاصل بشود اینکه نمی شود در ایران سی کرور نفوس هستند سی کرور مرتبه که نمی شود رأی گرفت در قانون اساسی همینقدر ذکر شده است که بالاتفاق یا بقره و ظاهر از لفظ اتفاق هم یکمرتبه بود بعد رأی دادیم برای اینکه شاید اتفاق حاصل شود سه مرتبه رأی بگیریم اگر نشد بقره بکشیم دیگر گمان ندارم چند دهمه دیگر هم بشود رأی گرفت ۳ مرتبه رأی گرفتیم اگر اتفاق آراء ممکن بود حاصل می شد .

بجهت - اولاً عرض میکنم برای یک انتخاب

لازم نیست دو ساعت وقت مجلس را صرف مذاکرات کنیم ثانیاً اینکه چهار نفر دیگر را بقره معین نمایم شاید اسامی اشخاصی استخراج شود که ابدآ درباره آنها رأی داده نشده باشد (۶۰) رأی را مقبول کنیم برای هیچ این بینی و بین الله مخالف است با روح مشروطیت ولی یک شکل بنظر بنده میرسد که شاید بنظرها خیلی غریب بیاید و آن این است که بسیاری از این آقایانیکه درباره آنها رأی داده شده است دارای اکثریت تمام میباشند خوب است در مجلس رأی گرفته شود که این اتفاق است و بنظر عرفی این را ملحق با اتفاق نمایم و یک اقتضای بزرگی را برای پارلمان فراهم بیاوریم .

(گفته شد ابدآ اقتضای نخواهد داشت این یک چیزی است که در قانون اساسی معین شده است .)

سلیمان میرزا - این فرمایش را که آقای

بجهت فرمودند جزء تفسیر است و در قانون اساسی هیچ جا معین نکرده است که یک نفر نماینده میتواند

قانون اساسی را تفسیر نماید تفسیر آن را در عهده مجلس گذارده اند و آن کمیسیون هم که برای حل همین لفظ قرعه معین شد یکمقیده را اظهار کرده که مجلس آن را رد نمود حالا هم که چهار مرتبه رای گفته شد و اتفاق حاصل نشد و این ضرر بجائی نمیزند علت اینهم معلوم است و آن این است که بعضی از اشخاص ثابت المقیده هستند که در موضوع یک یا چند نفر اتفاق دارند بواسطه اینکه در موضوع آنها اطلاعی دارند که در باره سایرین آن اطلاع را ندارند دیگر آنها را نمیتوان مجبور کرد یک کسی را میشناسند در باره او رای ندهند و درباره کسانی که نمیشناسند رای بدهند و چنانچه ملاحظه فرمودید که در چهار مرتبه نطقهای مفصلی که هر یک از آقایان مثل آقای آقا سید حسین اردبیلی و سایرین کردند ابتدا اثری نکرد و تقییری در آراء ظاهر نشد هر کس هر عقیده داشت بهمان ثابت بود و در هر چهار مرتبه همان را اظهار کرد و این هم خیلی خوب است — نماینده بر عقیده خودش ثابت باشد و ابتدا اظهارات سایرین آن را تغییر ندهد و بعقیده بنده خیلی مایه سر بلندی است و اینکه آقای وکیل الرعایا فرمودند که (۱۰) یا (۱۵) مرتبه دیگر رای گرفته شود تا اتفاق حاصل شود این مثل معادلات جبر و مقابله غیرالنهیه است بواسطه اینکه یکی دیگر خواهد دقت صد مرتبه رای بگیری یکی دیگر خواهد گفت دوست مرتبه رای بگیری این طور که نمی شود باید این رای گرفتن یک انتهای داشته باشد گمان می کنم همین که امروز در اینجا مذاکره شد یک تفسیری بوسه برای این ماده قانون اساسی بواسطه اینکه سه مرتبه رای گرفته شده اتفاق حاصل نشد بعد پیشنهاد شده پنجم مرتبه رای گرفته شود رد شد آقای آقا سید حسین اردبیلی پیشنهاد کردند یک مرتبه دیگر اخذ رای شود پذیرفته شد باز در باره پنجم اتفاق حاصل شد دیگریش از این نمیشود وقت مجلس رانلف کرد بجهت اینکه اتفاق آراء حاصل نخواهد شد باید بقرعه معین شود و اینکه آقای آقا شیخ محمد حسین یزدی فرمودند که گمان میکنم که غیر ممکن باشد که فلان آقای محترم همیشه اسمش بیرون آمد یکی از ما بلند شود بگوید این آقا نمی تواند بیاید دیگری را استخراج کنید و بیش از این هم مذاکره در این خصوص جایز نیست یک نفر با اتفاق معین شد چهار نفر دیگر را بقرعه معین کنید و این موضوع را ختم نمایید .

رئیس - صحیح است بیش از این نمی شود وقت رانلف نمود چهار مرتبه انتخاب کردیم اتفاق حاصل نشد حالا شروع می کنیم که آن چهار نفر را بقرعه معین کنیم .

(آقا میرزا مرتضی قلیخان بقرعه آقایان بهجت - نیرالسلطان - لواءالدوله را برای استخراج قرعه معین نمود ابتدا اسامی ۹ نفر آقایان را خوانده در کیسه قرعه ریخته بعد از آن اسامی آقایان ذیل را استخراج کرده قرائت نمودند)

آقای حاج سید ابوالحسن اصفهانی - آقای آقا سید علی حایری - آقای حاج سید حسن مدرس قمشه آقای حاج امام جمعه خوئی .

رئیس - - حالا اسامی هر پنج نفر خوانده می شود .

معاضد الملک - آقای حاج میرزا زین العابدین قمی - آقای حاج سید علی حایری - آقای سید حسن قمشه - آقای حاج امام جمعه خوئی [عموماً گفتند مبارک است]

[آقا میرزا ابراهیم خان لایحه وزارت عدلیه را مشر بر معرفی آقای مصطفی خان منصور - السلطنه بمعاونت آن وزارت خانه قرائت نمودند نمایندگان نیز تبریک گفتند]

[آقا میرزا مرتضی قلیخان راپورت شعبه سیم را قرائت نمود مشر بر اینکه شعبه روز دوشنبه [۲۵] شهر رجب منعقد شده شروع بر رسیدگی اعتبارنامه آقا شیخ غلامحسین نماینده شاهرود و بسطام نموده یک طرفه لایحه وزارت داخله رسیده بود مشر بر اینکه پس از انتخاب درجه اول واستعفای حاج محمد تقی و انتخاب آقا میرزا عبدالعزیز بجای او سه مرتبه اخذ رای شده و در هر سه دفعه منتخبین ثلاث ورقه سفید دادند و در دفعه چهارم قرعه کشیده شده آقا شیخ غلامحسین معین گردید انجمن نظار و حکومت هم تصدیق کرده بود شعبه بعد از مذاکرات و ملاحظات لازمه با کثرت صحت انتخاب نماینده مزبور را تصدیق کرده و پذیرفتن او را موکول برای مجلس کرده بود .

رئیس - شعبه نمایندگی آقا شیخ غلامحسین را تصدیق کرده است در صورتیکه معارض نداشته باشد رای می گیریم - معلوم می شود معارض نیست

حاج شیخ الرئیس - خیر مخالفی نیست انشاء الله پذیرفته است تصویب خواهد شد .

رئیس - پس رای می گیریم کسانی که نمایندگی آقا شیخ غلامحسین را موافق راپورت شعبه تصویب می نمایند قیام کنند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با کثرت پذیرفته شد .

لسان الحکما - یک نفر از نمایندگان کرمان که آقای آقا شیخ مهدی بود معارضی نداشت و تقریباً دومه دریم است که راپورت آن خوانده شده و مسکوت عنه مانده است نمی دانم برای چه مانده است اگر صلاح باشد در باره ایشان هم رای گرفته شود .

رئیس - آن راپورت بنظر من می آید که دوباره رجوع شد بشعبه پنجم و آقایان اعضاء شعبه ثانیاً آن را معاونت ندادند .

افتخار الواعظین - بنده که مخبر آن شعبه هستم لازم می دانم عرض کنم که در شعبه پنجمی که تازه تشکیل شده همچو راپورتی نیست که عودت داده شود گفتند راپورت از شعبه پنجم سابق است)

عز الملک - بنده و آقا میرزا اسدالله خان قریب پنجاه است در خصوص نماینده کردستان پیشنهادی کرده ایم و تا بحال تکلیفی برای آن معین نشده است بمقیده بنده نماینده کردستان و حاج میرزا یحیی داخل در یک موضوع باشند .

معز الملک - در باب نماینده کردستان نظر باینکه قبل از قرائت اعتبار نامه او در مجلس و پذیرفته شدن استعفا داده است و مجلس نمیتوانست عرض او را انتخاب نماید از طرف هیئت رئیسه و وزارت داخله اخطار شد که مقرر شود تجدید انتخاب شود و

عرض او را در محل انتخاب نمایند .

رئیس - آقای معز الملک سئوالی داشتید از وزارت عدلیه بفرمائید .

معز الملک - سابق بر این از طرف انجمن ایالتی خودمان یک کمیسیون معین شد از برای رسیدگی بحساب رئیس عدلیه آنجا و پس از رسیدگی معلوم شد (۱۵۰۰) تومان اختلاف حساب است بعد بوکلای خودشان تلگراف کردند و احضار او و تغییر رئیس آنجا را خواستند و کلای خودمان هم خواستند که از طرف وزارت عدلیه حکم شود که رئیس عدلیه خودشان را بخواهند و دیگری را بجای او معین نمایند حالا می خواستم از معاون وزارت عدلیه سئوال کنم که در این باب چه اقدامی کرده اند و در خصوص تغییر رئیس عدلیه اگر اقداماتی کرده اند نتیجه گرفته اند یا خیر .

معاون وزارت عدلیه - بموجب قانون انجمن ها حق نظارت در تمام ادارات دارند ولی در مقام تفتیش فقط در محاسبه مالیه میتوانند تفتیش نمایند و شمبات وزارت عدلیه باید حساب خود را بوزارت عدلیه بپردازد از این گذشته چون هنوز بودجه برای عدلیه ولایات معین نشده است هر وقتی که مأموری باطراف فرستاده می شود بآن مأمور اختیار داده می شود که در مقابل هر قدر عایدی که دارد مخارجی را که لازم است بنماید و صورت جمع و خرج را بوزارت عدلیه ارائه بدهد این بود که وزارت عدلیه این اظهار انجمن ایالتی را خارج از وظیفه خود دانسته بود که اقدامی بنماید و فرار شد بعد از ورود او بطهران در عدلیه بحساب او رسیدگی شود .

افتخار الواعظین - اگر چه بموجب نظام نامه داخلی آنکسی که سئوال کرده است باید ثانیاً اظهاری بنماید ولی بنده لازم می دانم که .... (گفته شد این سئوال است و مطابق نظامنامه داخلی غیر از کسی که سئوال کرده است دیگری حق مذاکره ندارد اظهار شد دیگری می تواند همان سئوال را اختیار نماید) .

افتخار الواعظین - بنده فقط می خواستم فرق بین تفتیش و نظارت را بدانم .

رئیس - حالا دیگر وقت گذشته است و نمی توانیم داخل دستور شویم از آقایان اعضاء کمیسیون خارجه تمنی می شود که لایحه مستخدمین خارجه را که بآن کمیسیون رجوع شده است زودتر موضوع مذاکره قرارداد راپورت آنرا بدهند بلکه این هفته از مجلس بگذرد .

وکیل التجار - تا حال مکرر اتفاق افتاده است که معاونین وزرا در اینجا معرفی شده اند و در رقبه که معرفی کرده اند اگر چه گمان نمی کنم این نکته را که میخواهم عرض کنم ملتفت نبوده اند ولی نوشته اند که بر حسب فرمان همایونی در صورتی که لازم است در آن رقبه نوشته شود که بر حسب دستخط همایونی معین شده اند و وزیر بموجب آن دستخط آن معاون را معرفی می نماید می خواستم خاطر آقایان را ملتفت این نکته بنمایم که مسبوق باشند .

کاشف - بنده مکرر عرض کردم که سؤالاتی از وزرا شده است و برای جواب حاضر نشده اند خواهش میکنم بایشان اخطار شود که حاضر شوند.

حاج شیخ علی - حالا که مجلس در صدد بر آمده است که احکام حجج اسلام را اجرا نماید یکی از آن احکام اصلاح ادارات بود و یکی از ادارات وزارت عدلیه است البته بر هیچکس پوشیده نیست که بعضی اشخاصی که لایق نبودند داخل آن اداره شده اند و اسباب سوء ظن مردم شده بود که مجلس مجبور شد یک هیئتی را معین نماید یک چند هم در عمارت گلستان تشریف داشتند که شاید آن ادارات را منزه نمایند و حالا که وزیر عدلیه جدید معرفی شده اند می خواستم سئوال کنم که آیا در صدد اصلاحات ادارات خود بر آمده اند و اقدامی کرده اند که بما اطلاع بدهند یا خیر.

معاون وزارت عدلیه - [منصور السلطنه] برای اصلاح ادارات عدلیه از روزی که آقای دبیر الملک بسمت وزارت عدلیه معرفی شده اند لایق قطع در صدد این هستند که اصلاحات بنمایند ولی از هر راهی که داخل اصلاحات عدلیه می شوند می بینند که آخرش میرسد بمشکله مالیه که بدون اصلاح آن اصلاح عدلیه ممکن نیست و بالاخره اصلاح در این دیند از مجلس استعدا نمایند که بوزارت مالیه اجازه داده شود ماهیانه یک میزان وجهی بعدلیه برسانند تا با این بشود شروع با اصلاحات نمود و اگر این وجه بعدلیه نرسد ممکن نیست هیچوقت عدلیه منظم شود اینکه فاضی با ماهی (۳۰) تومان هیچوقت نمیتواند قضاوت عادلانه بنماید یا اینکه مفتش نمیشود با ماهی ۲۰ تومان درست رسیدگی و تفتیش نماید و الان دو ماه است که حقوق اجزاء وزارت عدلیه بواسطه کمی عایدی آن نرسیده وزارت مالیه هم به چوجه مساعدتی با وزارت عدلیه نمی کند و مادامیکه وزارت مالیه نهدن کند که ماهیانه با وزارت عدلیه مساعدت بنماید ممکن نیست اصلاحات بشود و همان اصلاحاتی را که می فرمایند روی کاغذ آمده است از همین راه شروع با اجرای آن نشده است و خیلی تأسف میخورم از اینکه یک اسباب بدنامی بجهت عدلیه فراهم شده است در صورتی که میدانم تا اندازه واقعت ندارد ولی در این خصوص هر وقت که مجلس اجازه بوزارت مالیه بدهد که معادل میزانی که وزیر عدلیه معین کرده است که جزئی است و تقریباً (۵) (۶) هزار تومان بیشتر نمیشود که اگر بدهند شروع بآن اصلاحات خواهد شد و اگر آن مقدار را که عرض کردم وزارت مالیه مساعدت نماید با ماهی سه چهار هزار تومان که عایدی عدلیه است و تقریباً روی هم بده هزار تومان میرسد بطور خوبی اصلاحات خواهد شد و اما در خصوص دستخط که آقای وکیلالتجار فرمودند البته وزیر عدلیه مادامی که دستخط همایونی صادر نشود کسی را معرفی نمیکند.

وکیلالتجار - عرض بنده راجع بشخص نبود عموم را عرض کردم.

معاون وزارت عدلیه - بنده هم عموم را عرض میکنم که تا فرمان صادر نشده کسی معرفی نخواهد شد.

حسن علیخان - بنده در جواب آقای وکیلالتجار میخواستم عرض کنم که موافق کدام قانون باید موافق دستخط بمجلس معرفی شوند و در کدام یک از قوانین ماذکر شده است که باید در موقع معرفی معاونین دستخط در مجلس قرائت شود علاوه بر اینکه در مملکت ما این قانون معمول نبوده در هیچ دولتی هم اینطور قانون گذاشته نشده است دیگر اینکه بعد از این یکچه چو قانونی وضع شود که معاونین وقتی معرفی میشوند که دستخط همایونی در تعیین آن هادر مجلس قرائت شود ولی تا بحال ابداً همچو قانونی معمول نبوده است و در هیچ جا هم نیست.

وکیلالتجار - اولاً استعدا میکنم مریضی که اظهار میشود آقایان تأمل بفرمایند آنوقت اگر ایرادی دارند اظهار نمایند بنده عرض نکردم در موقع معرفی معاونین دستخط همایونی در مجلس قرائت شود عرض کردم که خوب است در رقعۀ معرفی ذکر شود که این معاون بر حسب دستخط همایونی معین شده و آنهم برای عموم گفتم که ملتفت باشند اما اینکه گفتند بموجب کدام قانون بنده آنماده را پیدا میکنم و در جلسه آتی در اینجا میخوانم تا آقایان بدانند که بنده بی ماخذ عرض نکرده ام.

حاج شیخ علی - این جوابهایی که آقای معاون وزارت عدلیه فرمودند به چوجه مرا متقاعد نکرد بواسطه اینکه هیچ خرجی را نمیشود معین کرد مگر اینکه در مقابل دخل داشته باشد وزارت عدلیه اگر در مرکز مخارج زیاد داشته باشد و عایدی کم باشد شاید بشود قبول کرد ولی عدلیه ولایات را بنده اطلاع دارم که خیلی عایدی او از مخارج زیادتر است و به چوجه همچو قانونی معمول نبوده است که مأمورینی که باطراف فرستاده میشود اختیار را بخودش واگذارند که هر قدر میخواهد خرج کند و وجه جهت دارد که در مرکز اگر وزارت عدلیه (۸۰۰) تومان ماهیانه دخل دارد و (۱۰۰۰) تومان خرج کسر آنرا دولت بدهد ولی در ولایات اگر عایدی اضافه است بمدهۀ مأمورین گذاشته شده که بویل خود خرج کنند و زیاده روی نمایند پس لازم است که در این خصوص اصلاحی بشود که این قدر مخارج زیادی نشود.

(گفته شد این استیضاح است شما سؤال داشتید)
رئیس - صحیح است این نکته را خوب است آقایان ملتفت باشند که تفاوت بین سؤال و استیضاح را بدانند (باینجهت ثانیاً جواب آقای حاج شیخ علی اظهار نشد)

ابوالقاسم میرزا - مدتی است که از وزارت داخله در خصوص کرمانشاهان سؤالی کرده ام و برای جواب حاضر نشده اند.

ارباب کیخسرو - بنده در باب دستور عرضی داشتم در موقعی که مجلس ختم میشود اجازه بفرمائید عرض کنم.

رئیس - الان موقع دستور است بفرمائید.
ارباب کیخسرو - در باب نماینده ارامنه چندی قبل عریضه از آنها بمجلس آمد که تقاضای دو نفر نماینده را نموده بودند و بکمسیون مخصوص رجوع شد که موضوع مذاکره قرار بدهند و راپورت آنرا بمجلس پیشنهاد کنند و همینطور مسکوت عنه مانده است و لااقل بآنها اطلاع هم ندادند که بکنفر نماینده خود را که حق دارند انتخاب نمایند استعدا دارم یک

تکلیفی برای آنها معین شود که اینقدر منتظر نباشند و زودتر نماینده شان بمجلس بیاید.

رئیس - ارامنه بکنفرو کیل خودشان را انتخاب کرده اند و اعتبار نامه او را هم فرستاده اند و بشعبه رجوع شده است و عنقریب راپورت خواهند داد.

حاج آقا - بنده راجع بدستور عرض داشتم - بنا بود که دستور جلسات بتصویب مجلس معین شود و مطالب اهم راحتی الامکان مقدم بداریم و الان قانون دیوان معاسبات طبع و توزیع شده و قانون محاسبات عمومی هم راپورت آن از کمسیون برگشته و طبع شده است استعدا میکنم آنرا جزء دستور قرار بدهیم.
رئیس - حال چون موقع گذشته است داخل مذاکرات نمیشویم دستور جلسه آتی همان دستوری است که در جلسه گذشته معین شده است.

(رئیس حرکت کرد و مجلس مقارن ظهر ختم گردید)
جلسه ۱۲۹

صورت مشروح روز سه شنبه ۱۰ شهر شعبان المعظم ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و نیم قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ذکاءالملک تشکیل شد

و صورت جلسه روز هفتم را آقای معاضد الملک قرائت نمود.

رئیس - اگر در صورت مجلس ملاحظاتی هست بفرمائید.

[اظهاری نشد رئیس صورت مجلس را امضاء نمود]

حاجی عزالممالک - اگر چه این عرض بنده میبایستی در آخر جلسه در موقع دستور اظهار شود و چون در آنوقت اغلب از نمایندگان شریف میبرند و کسی باقی نمیماند لازم شد حالا عرض کنم و چند مسئله مهم بود یکی مسئله خالصجات و یکی معادن خلیج فارس و همین طور مهم مانده مسئله معادن خلیج فارس را صلیح الدوله آنوقتی که وزارت فوائد عامه را داشتند پیشنهاد کردند و یکی هم راجع بمعادن جنوب بود مدتی است که برای اینها تکلیفی معین نشده خواهش میکنم در دستور جلسه بعد گذاشته شود.

رئیس - این در واقع راجع می شود بکمسیونها.

معاضد السلطنه - بنده چون موقع باریک است و بعضی کارهای مهم بزرگی در پیش است که باید از مجلس بگذرد نمیخواهم بمضامین را بکنم و وقت مجلس را تلف نمایم میگذازم از برای بعد ولی عجله بعضی از حرکات نظمی را رسماً پروتست می کنم و در موقع تفصیل آن را عرض می کنم.

حاجی آقا - بنده چند مرتبه عرض کردم و باز هم امروز لازم میدانم عرض سابق خود را تکرار می نمایم تقریباً ششماه است که از سال میگردد هنوز بودجه وزارت خانها بمجلس نیامده است اینکه اولین چیزیکه وظیفه ما بود این بود که بودجه را بخواهیم و مطرح مذاکره قرار بدهیم اگر چه کابینه جدید ما تازه مشغول کار شده اند ولی بنده از سابق عرض کردم حالا هم عرض میکنم خوب است

این عبارت گفته شود یعنی يك امتیازی بین ترتیبات دوره استبدادی و مشروطیت باشد در دوره مشروطیت کار را از اداره میخواهند و اگر بنا بود ادارات ما کار میکردند و مشغول بودجه نوشتن میشدند تا حال بودجه را بمجلس داده بودند و مجلس باید خیلی جد نماید در اینکه زودتر بودجه مملکت خودش را به بیند بواسطه اینکه بزرگترین وظیفه نمایندگان تعادل مالی و مداخل و استخراج مملکت است و با این ترتیبی که ما پیش گرفته ایم کماش این است که از این وظیفه بزرگ خودمان غافل مانده ایم و به چو وقت نخواهیم دانست مملکتی که ما نماینده آن هستیم دخلش چیست و خرجش چقدر است و گمان میکنم تا آخر سال هم موفق نشویم باینکه بودجه مملکت را به بینیم مخصوصاً از هیئت رئیسه استعفا میکنم از هیئت وزراء بخواهند که بودجه شان را زودتر بمجلس بفرستند .

حاجی عز الممالک این دو مسئله که عرض کردم راجع بکمسیونها نیست بجهت اینکه کمسیونها را ایزوت خودشان را در اینخصوص داده اند ولی در خصوص خالصجات و معادن حضور وزیر یا معاون اول لازم است .

ناصر الاسلام - اول این ماده قانون اساسی را می خوانم که خاطر نمایندگان مسبوق باشد و بعد مقصود خودم را عرض میکنم بهیچ عنوان و بهیچ دست آویز کسی بدون اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی حق ندارد معترض اعضای آن بشود اگر احياناً یکی از اعضاء علناً مرتکب جفمه و جنایتی بشود و در بین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجرای سیاست درباره او با استحضار مجلس باشد)

این صریح قانون اساسی است در جای دیگر هم میگویید (منزل و خانه هر کس در حفظ و امان است در هیچ مسکن فها نمیتوان داخل شد مگر بحکم و ترتیبی که قانون مقرر نموده)

و گوید در قرآن هم يك همچو چیزی صراحتاً باشد که در خانه هیچ کسی نمیتوان رفت مگر با اجازه عرض میکنم پریشب گذشته یکساعت از شب گذشته در حالیکه بنده در منزل نبودم اولاً این را لازم است عرض کنم در وقتیکه وقعه امین الملک اتفاق افتاد معمول اهل شهر این بود که از اول شب درب را برای کسی باز نمی کردند و این ترتیب را هم بنده معمول می داشتم یعنی تا کسی آشنا نمی شد در را بر روی او باز نمیکردم) می آیند درب خانه بنده را می کوبند آدم بنده میگویید کیستید و اسم خودتانرا بگوئید می گویند آشنا هستم در را باز می کند می بیند دونفر پلیس و یک نفر صاحب منصب است سؤال میکنند آقای تشریف دارند میگویند خود آقای دیشب يك ساعت از شب گذشته پشت مسجد سپه سالار مرا دیده و گفته است بیائید خانه شمارا ببینم (اولاً این را لازم است عرض کنم بعد از این باید برای شهید سعید مرحوم آقا بالاخان سردار افغم استرحام کرد که آنوقت در آن موقع استبداد انقلاب يك همچو حرکتی از او سرزد و اسباب آن همه شورش و انقلاب و زحمت اهالی رشت و طهران

و گیلان را فراهم آورد حالا می بینیم که مرکز مملکت ما که طهران است دارای همان اوضاع و ترتیبات زمان آقا بالاخان است که می ریزند بغانه مردم و نظیر آن ترتیبات را معمول می دارند) .

آدم من میگویید نیستند اصراً میکنند جواب می دهد والله بالله نیست رفته اند بشیران میگویید حالا که نیست برو يك قدری آب خوردن بیاور به مجرد اینکه می رود آب بیاورد می ریزند توی خانه در آن خانه که يك زن پیرويك نفر مریض بوده بنای داد و فریاد میکنند که بچه جهت توی خانه ریخته اند و میگویید وحشت نکنید جهتی دارد باید تفتیش کنیم چون که بما راپورت داده اند مشغول تفتیش می شوند بعد از اینکه تمام اطاقها سند و قهارا تفتیش می نمایند و چیزی نمی بینند بکنفر پلیس میرود بزیر زمین و یکی هم بالا میرود و بعد از اینکه گردش زیادی می کنند بر میگرددند و میگویند آن یکنفر را که حکم داشتیم دستگیر نمائیم معلوم می شود در اینجا نیست و تشریف می برند می خواهم عرض کنم آیا نظر مبارک تان هست در چند وقت قبل اگر يك ماده کوچک قانون اساسی نقض میشد (اگر چه مواد قانون اساسی تمامش بزرگ راست) چقدر اظهارات میشد حالا بموجب دو ماده از این قانون اساسی که روح آزادی بسته بآن است میگویید نمی شود بی اجازه قانون بغانه کسی سر ریز کرد اولاً این را بدانید وقتی که با بنده که یکی از نمایندگان هستم امروز این معامله را بنمایند مثل این که نظیر ایندفعه در چندی قبل چند نفر گیلانی ریخته اند اسباب آنها را بردند و بمجلس عرض کردم که ترتیبی در این باب داده شود مسامحه شد تا اینکه امروز اینطور کردند و دیگر بغانه آقای معاضد السلطنه رفته اند منتها در آنجا این حرکات را نکردند وقتی که با ما ما اینطور رفتار نمایند قیاس بکنند که حال سایرین چطور خواهد بود این را بخواهیم عرض می کنم اگر صلاح امروز این مملکت و پیشرفت امورات و بقای استقلال آن در این است که بغانه بنده بریزند بنده هم عرضی ندارم .

رئیس - عرض می کنم این فرمایش که فرمودید این حرکات که از مجلس شورای ملی بانمایندگان سر نزده است حرکت خلافی است که از قوه مجریه سرزده است و منوط باین است که از وزراء سؤال یا استیضاح شود تا جلو گیری نمایند .

ناصر الاسلام - همینطور است که میفرمائید این کار راجع بمجلس نیست ولی آن اشخاصی که این قسم حرکات مینمایند متوسل می شوند بآن چند ماده که در مجلس رای داده شده است در حالیکه باقی آن چند ماده هیچ مربوط بآن مسائل نیست و بنده در این باب استیضاح خود را تقدیم هیئت رئیسه می نمایم و تقاضا میکنم زودتر اخطار شود که ترتیبی برای جلوگیری اینکار بدهند .

میرزا ابراهیم خان - بزرگ تر دستور باعتماد بنده جریان اموری است که باید از مجلس بگذرد و اگر آن امور از مجرای صحیح قانونی خودش نگذرد بنده میخواستم عرض کنم که مجلس

هیچ دستور ندارد تشکیل کمسیون ها برای این است که اموری که در دستور منظور میشود قبل از وقت در آنها مذاکره شده باشد الان چهل روز است که بنده شرف حاصل کرده ام بمضویت کمسیون فوائد عامه در این چهل روز هفته سه روز باید این کمسیون منعقد بشود که در عرض این چهل روز بایستی شانزده یا پانزده جلسه منعقد شده باشد و بکار هائی که در آنجا متراکم شده است و امروزه تمام آنها مطالب مهمه است رسیدگی کرده باشد ولی متأسفم از اینکه باید عرض کنم بهیچ وجه من الوجوه این کمسیون تشکیل نشده است و در روز که روز تشکیل کمسیون بود در جلسه سابق کنترات مسیو مولیتر را دادند بمجلس که تجدید شود و بآنجا رجوع شد تصور کردیم اعضای کمسیون خودشان نظر بوظیفه که دارند حاضر خواهند شد ولی متأسفانه سه نفر بیشتر از اعضاء حاضر نشدند که یکی آقای رئیس و یکی میرزا احمد قزوینی و یکی هم بنده بود مدت می نشستیم و معطل شدیم کسی حاضر نشد لازم است عرض کنم که این کمسیون که در حقیقت سه کمسیون است کمسیون معارف کمسیون پست و تلگراف کمسیون فوائد عامه ۹ نفر عضو دارد دونفر از آنها مریض هستند دونفر هم مرخصی دارند يك نفر هم غایب عمومی است بانی می ماند نفر از این چهار نفر هم يك نفر همیشه غایب است و با سه نفر هم که می دانید هیچ کاری نمیگذرد مقصود این است که تنها این نیست که این جان را دارد تمام کمسیونها این طور است و من مخصوصاً امروز این جمله را در مجلس علنی در حضور تماشاچیان عرض میکنم و گله می نمایم از نمایندگان که در آنجا تشریف دارند و وجود خودشان را در اینجا حقا قانوناً از برای این میدانند که بملت و مملکت خود خدمت نمایند و جز این وظیفه از برای خود تصور نمیکنند عرض میکنم باین طریق هیچ خدمتگذاری نمی شود کرد و گمان میکنم موکلین ما هم ابداً از ما راضی نخواهند بود .

رئیس - کلیه ترتیب کمسیونها چنانچه سابق عرض کردم خیلی مغشوش و مختل است و در این خصوص خیلی مذاکره کردیم و بالاخره عقلمان باینجا رسید که قرار بدهیم هر هفته يك راپورتی بدهیم که در مجلس علنی بگوئیم کدام يك از کمسیونها منعقد شد و کدام منعقد نشد و چه کردند شاید باین ترتیب واداریم آقایان را که کمسیونهای خودشان را منعقد نمایند یعنی مخبرین باید از وظیفه خودشان بدانند که بعد از این راپورت اعداد کمسیونها و عقابین آنها را هفته يك مرتبه بمجلس بدهند علاوه بر این امروز هم در جزء دستور يك طرحی است از آقای ارباب کیخسرو در این خصوص و خواننده میشود اگر از مجلس بگذرد برای این ترتیب کمک خواهد بود .

[راپورت کمسیون در این فرانت شد مشعر بر اینکه کمسیون ۱۳ رجب منعقد و آقای حساج شیخ رئیس را بریاست آقای شیبانی را به نیابت ریاست آقای هجت را به مخبری آقای حاج سعید ابراهیم را به منشی گری انتخاب میشود نفرز نمایندگان به ترتیب ذیل تقاضای مرخصی را نموده اند شاهزاده محمد هاشم میرزا چهار روز حاج فاتح الملک و مرتضی قلیخان بختیاری هر يك تجدید مرخصی يك ماهه

دکتر اسماعیل خان و میرزا اسدالله خان هر یک سه ماهه نویری دو ماهه متین السلطنه و معاضد السلطنه و حاج محمد کریم خان کسب تکلیف برای اجازه .
 کمیسیون اظهار کرده بود که ده نفر آقایان فوق را نمیتواند یک مرتبه اجازه مرخصی بدهد زیرا که نقصانی بشورای ملی میرسد تا رای مجلس چه اقتضا نماید .

بهجت - آقایانی که اجازه هاشان در این جا خوانده شد اغلب تقاضای خودشان رایس گرفته اند بنا بر این بنده تقاضا میکنم که این راپورت ثانیاً به کمیسیون هودت داده شود که جرح و تعدیل شود.
معاضد السلطنه - بنده قبل از اینکه اجازه خواستم بجهت ممالجه و اصلاح مزاج بود ولی چون بعد کارهایی پیدا شده مخصوصاً لایحه مستخدمین خارجه که از طرف هیئت وزراء پیش نهاد شده است بنده مجبورم عجزاً بمانم تا اینکه این مطلب تصفیہ شود آنوقت ثانیاً اجازه میخواهم .

رئیس - بنا بر این اظهاراتی که آقایان بهجت و معاضد السلطنه فرمودند الان در این خصوص رای میکنیم ولیکن آقای آقا میرزا اسماعیل نویری بواسطه اینکه مدتی است تقاضا کرده اند و مخصوصاً تلگرافاتی ارائه داده اند که کاری فوری برای ایشان پیش آمده و از رشت ایشان را خواسته اند و اظهار کرده اند نمی توانیم صبر کنیم تا راپورت کمیسیون راجع به مرخصی بنده از کمیسیون بماند - باین جهت مرخصی گرفته و رفته است و لازم بود این را به مجلس اظهار بدارم .

میرزا اسدالله خان -

اولاً در خصوص مرخصی بنده چهار روز قبل از این سه ماهه مرخصی خواسته بودم بملاوه استمفانامه خودم را هم نوشته بودم که در صورتیکه تقاضای بنده را تصویب نمایند استمفا بدم ولی حالا باین وقایع و اتفاقاتی که رو داده است مخصوصاً لایحه مستخدمین خارجه که بتازگی پیشنهاد شده است خیلی مایلم مرخصی خود را پس بگیرم و هیچ انصاف نیست که در یک همچو موقعی در اینجا نباشم و ثانیاً اگر اجازه بدهید راپورت کمیسیون تفتیش مالیه حاضر است بخوانیم .

رئیس - البته اگر حاضر است بخوانید [میرزا اسدالله خان راپورت کمیسیون مزبور را که راجع به محاسبات شعبه اعانه بود و بطور تفصیل صورت آن در ضمن راپورت نوشته شده بود قرائت نمود و در فقرات آن یاره توضیحات لازمه را دادند.]

محمد هاشم میرزا - بنده همین قدر عرض می کنم که چون اسم بنده را جزء اسامی آقایانی که مرخصی خواسته اند نوشته اند بنده بواسطه اتفاقاتی که گفته شد باید بمانم خواهش می کنم این دفعه که راپورت داده می شود اسم بنده را ننویسند .

دکتر علی خان - بنده کار ندارم باینکه آقای وکیل الرعایا کار خوبی کرده یا کار بدی کرده است ولی عرض می کنم آن روزیکه ما این هیئت را انتخاب کردیم برای تفتیش در امور مالیه

بوده و طرف استیالات هم وزیر مالیه است و راپورتی که می دهند باید طرف وزیر مالیه باشد بنده نمی دانم که اینجا طرف ماجرا حاج وکیل الرعایا شده است و همینقدر از راپورت می خواستم سؤال کنم که بچه جهت حاج وکیل الرعایا راطرف توجه و مسئولیت قرار داده اند و بچه جهت اول شروع به تفتیش این شعبه کردند و در راپورت تمام مطالب راجع باین شعبه را نوشته اند و بنده شخصاً وکیل الرعایا را مسئول نمی دانم و عرض می کنم کمیسیون طرف وزیر مالیه را نباید بدانند و از دیگران اسمی نبرد .

میرزا اسدالله خان -

معلوم می شود آقای دکتر علی خان وقتی که راپورت خوانده می شد درست ملاحظه نکردند عرض کردم یک صورتی دفتر محاسبات کل بما داده اند و این راپورت از روی آن صورت نوشته شد والا همچو نبود که هیئت ابتداء شروع بتفتیش این شعبه کرده باشد پس معلوم می شود که این هیئت از راه قانونی داخل شده است و حاج وکیل الرعایا راطرف نمی داند و اینکه ابتداء راپورت این شعبه داده شده بجهت این بود که روزنامه ها کرا را این شعبه را موضوع بحث قرار داده بودند برای اینکه رقم اشتباه بشود اول راپورت این شعبه داده شد و انشاء الله بعد از این اگر وقت پیدا کردیم سایر شعب وزارت مالیه را هم می رسم و معلوم می کنیم که ده ماه است مملکت وزارت مالیه ندارد .

متین السلطنه -

عرض دارم راجع به مرخصی خودم اجازه می فرمائید عرض کنم .

رئیس -

رجوع شد بکمیسیون و گذشت **حاج وکیل الرعایا -** بنده اولاً یک کلمه از آن راپورت را قبول ندارم حاضریم که در مجلس مقدس ثابت کنم یکی از آنهایی که ثبت داده اند راجع بمناسبت حالا این اوراق را که در جواب آن راپورت نوشته ام می خوانم در آخرش عرض می کنم که وزیر مالیه که مسئول این مملکت است از غره شعبان تا بحال سی هزار تومان بمن داده اند [چنددوره ارائه داده یک طفرای آنها را قرائت نمود و شروع بقرائت دیگر کردید]

رئیس - اجازه بفرمائید این را که می خواهید بخوانید طبع و توزیع شود بعد مذاکره بشوئیم .

وکیل الرعایا -

ورقه مهم این ورقه دوم است اجازه بدهید [بخوانم یک طفرای دیگر را نیز قرائت نمودند و با سایر اوراق تقدیم هیئت رئیسه کرد تقاضا نمود تمام در روزنامه درج شود]

وکیل الرعایا -

بنده از مجلس تقاضا کرده ام که یک هیئتی را منتخب نمایند که بحساب بنده رسیدگی کنند حالا هم آن تقاضا را تجدید میکنم و عرض مینمایم که بیشتر از این نمیتوانم تأمل بکنم ساعد الملک ده هزار تومان حواله میدهد و میرود درخانه خودش میبرد آنوقت من میروم حاجی باقر صراف را می آورم و بهر طوری که بوده است او را راضی میکنم که قبولی بنویسد آیا بد کرده ام برای معبر السلطنه ده هزار تومان حواله میکنم میفرستم

بدمیکنم سه هزار تومان از آن حواله را معبر السلطنه نمیتواند وصول کند دوباره اولاد های ساعد الملک را می بینم و از آنها قبولی میکنم و حاج باقر را می بینم و بهر ترتیبی که ممکن است ثانیاً از او حواله میکنم سر تاجر که این سه هزار تومان را بدهد و جزء طلب محمد علی میرزا حساب بشود آیا این کارهایی که کرده ام خیانت کرده ام که باید امروز این گفتگوها درباره من بشود من بکنفر خادم صادق که مملکت ایران اگر ده نفر مثل من میباشد کارش بخوبی پیش میرفت و از تمام زحمات خلاص میشد

میرزا اسدالله خان -

بنده گمان میکنم در این راپورتی که داده شد رعایت کمال بی غرضی را کرده ایم نه طرفداری از کسی شده است و اینکه اظهار خلاف واقعی نموده ایم و آنچه که در آن نوشته شده عین صورت حسابی است که آقای حاج وکیل الرعایا بوزارت مالیه داده است و ما هم استاد آنها را یکی یکی داریم و الان هیئت تفتیشیه میتواند یکی یکی آن اختلافات را بگوید با این تفصیل اغلب از آنهایی را که صورت دادند قبول کرده ایم حالا یک اختلاف خیلی مختصری آنجا میماند و آن مخارجی است که ما قبول نکردیم و این باید بکمیسیون بودجه رجوع شود که رسیدگی نمایند یا اینکه بگذارید تادیوان محاسبات تشکیل و در این اختلاف نظری بنمایند و پیش از این وقت مجلس را برای این مذاکرات ضایع نکنیم ولی بنده در این اظهاراتی که کرده ام حاضریم که بشبوت برسنام .

رئیس -

یک پیشنهادی هم شده است قرائت می شود .

[آقا میرزا ابراهیم خان پیشنهاد ذیل را که از طرف آقا شیخ ابراهیم زنجانی اظهار شده بود قرائت نمود .]

بنده پیشنهاد مینمایم که چهار نفر از نمایندگان حسابدان برای رسیدگی و تحقیقات این امر انتخاب شود و رسیدگی باین حساب نمایند .

میرزا اسدالله خان -

بنده بنام هیئت تفتیشیه اینجا پروتست میکنم که هیچ وقت مجلس نمیتواند یک هیئتی را که انتخاب و مأمور کاری مینمایند راپورتی را که آن هیئت از اعمال خود میدهد اظهار بی اعتمادی بان هیئت بنمایند و هیئت دیگری را برای تحقیق واقعیت آن انتخاب نماید و تمام این اظهاراتی که در راپورت شده است صحیح است و بنده که معبر آن کمیسیون هستم حاضریم یکی یکی ثابت کنم .

حسنعلی خان -

بنده در اینجا لازم میدانم که چند کلمه عرض کنم از اینکه این راپورت که از کمیسیون تفتیش داده شده است صحیح است یا خیر صحیح نمیدانم و نمی توانم اظهار بکنم بعد باید دقت شود تا معلوم شود ولی خیلی تعجب میکنم و اسباب افسوس بنده میشود از اینکه می بینم چندین دفعه است که بین نمایندگان مجلس مذاکراتی و اختلافاتی رو داده است در سابق هم عرض کردم و حالا هم باز تجدید میکنم عرض خودم را که اگر باید باین ترتیب رفتار کنیم هیچ وقرری برای مجلس باقی نخواهد ماند و هیچ صحیح نمیدانم یک

همچو مذاکراتی در مجلس بشود و بعد يك ايرادی دارم به کمیسیون نفتیشبه و آن این است که این هیئت را واقعا مجلس برای این انتخاب کرد که بکلیه محاسبات وامورات وزارت مالیه رسیدگی نماید چه شد که بعد از سه ماه که راپورت بمجلس میدهند فقط از شعبه اعانه است در صورتیکه در وزارت مالیه شعبات زیادی است و ادارات دیگری تاسیس شده است و چه شده است راپورتی که بمجلس میآید و اسمی که برده میشود راجع بشخص حاج وکیل الرعایا است بنده عرض می کنم اگر این از هیئت نفتیشبه آمده است باسم شعبه اعانه بود و ابدأ اسمی از شخص حاج وکیل الرعایا برده نمیشد و بازم میشد بگوئیم لابد این یکی از شعبات وزارت مالیه است و هیئت نفتیشبه به پاره ملاحظات صلاح در این دیده اند که اول باین شعبه رسیدگی نمایند و راپورت بدهند ولی متأسفانه می بینم که طوری از این شعبه راپورت داده اند که واقعا باشخص ایشان در مجلس طرفت پیدا کرده اند بنده هم در این باره سزاوارست می کنم و می گویم آقای وکیل الرعایا یکی از نمایندگان محترم مجلسند و اگر خدای نخواسته تقصیری داشته باشند باید از طرف وزارت مالیه به مجلس نوشته شود که جناب وکیل الرعایا فلان قدر از حساب او باقی است و اینطور راپورت دادن و در مجلس علنی درجائی که مذاکرات آن تماماً ضبط و نوشته می شود و باقصری بلاد ایران و سایر جاها میرود خواندن و بعضی نسبت ها بیک شخص که واقعا بنده میدانم و یقین دارم که تا این ساعت خیانت نکرده است و هر قدری که توانست خدمت کرده است دادن صحیح نمی دانم و عرض میکنم این آدمیکه این طور خدمات صادقانه کرده است اگر درازای این خدمات هزار تومان یا دو هزار تومان حق الزحمه ببرد حلالش میباشد برای اینکه این شخص در این مدت یک ساله خدماتی کرده است که در واقع خیلی شایان تحسین است این آدم در موقعیکه دولت برای يك شاهی محتاج بود بیست هزار تومان پول بدون تنزیل برای دولت فراهم کرده است در موقعیکه مردم از گرسنگی مثل اطفال درب دکانهای نانوائی برای نان فریاد و گریه میکردند و میدیدم چه قسم نانهای پرربك و شن بآنها می دادند این آدم اینجا قول داد و بعد از ۲۰ روز طهران را پراز گندم کرد که مردم آسوده شدند پس چرا باید ما این زحمات را فراموش کنیم و فرق بگذاریم بجز آن اشخاصیکه زحمت کشیده اند و آنها بیکه خیانت کرده اند خدای نخواسته تصور می کنم که یک نفر نماینده ملت از حدود خود تخلف کرده است و فرضاً هم هزار تومان خورده است ابدأ صلاح نیست که در مجلس عمومی اینطور مطرح مذاکره شد که در صورتیکه شخص حاج وکیل الرعایا را من نمی دانم که ده یا ۲ هزار تومان هم برده باشد از برای معاش نیست که در اینجا بنشینم و از آن مذاکره کنم باید در وزارت مالیه بحساب ایشان رسیدگی شود و پس از تفریح حساب حق الزحمه یا حق الجماله هر چه اسمش را می گذارند که باید بشخص ایشان داده شود از طرف وزارت مالیه نوشته بشود و بمجلس بیاید .

میرزا اسدالله خان - بنده اولاً خیلی افسوس می خورم از اینکه يك هیئتی مأمور می شوند و بکاری رسیده گی می کنند راپورت می دهند اینطور اظهارات می کنند چهار هزار کونه ایرادات و اشکالات می شویم اگر چه یقین دارم که هر هیئتی که مأمور این کار میشد و راپورت میداد باز ایرادات متوجه بنده میشد و بنده را طرف قرار می داد اینک می فرمائید اول چرا از این شعبه راپورت داده شده است گویا آقایان فراموش کرده اند که ما جهت اینکه بر سر این شعبه ایستادیم چه بود بخاطر ریاورید که زمانیکه ما رفتیم بوزارت مالیه و دفاتر را بستیم بما گفتند يك شعبه اعانه هم در اینجا هست همین که آمدیم باین شعبه دچار اشکالات شدیم و راپورت آن را بمجلس دادیم و از آنوقت این شعبه طرف توجه این هیئت شد و اینک گفته شد چرا اسم از شخص برده شده است واضح است يك مملکت را که باشخاص نمی توانیم بدهیم یک نفر آدم نمی تواند به مملکت هزار قسم خدمت بکند در پارلمان هم عضویت داشته باشد و در قوه مجریه مداخله نماید بملاوه ما هم حمله نکرده ایم ما می گوئیم چهارده هزار و هفتصد و شش تومان از حساب باقی است و آقای حاج وکیل الرعایا از باب حق العمل برداشته اند در راپورت هم نوشتیم که بسته به رأی مجلس است اگر تصویب میکنند محسوب شود آن پروتست کردن و تعرض نمودن و بعضی فرمایشات کردن لازم ندارد اگر میخواهید کار مملکت از پیش برود باید طرفداری اشخاص را کنار بگذارید منم پروتست میکنم اظهار آن و کیلی را که میگویند وزیر مالیه بمن التماس کرد که بیائید از برای من کار کنید و دفتر يك دولتی را از بین میبرد گفته میشود خدمت کرده است من میدانم چه کاری است که بنده اطلاع ندارم اگر کنترات فقره را میگوئید بروید چشمتان را باز کنید و ببینید آن کنترات که از برای شما درست کرده اند و فایده برای دولت خواهد داشت در صورتیکه آن روز من یک نفر تنها ضدیت کردم و مخالف بودم شاهد بنده رایهای با اوراق است که در آن خصوص گرفته شده بودید رجوع کنید ببینید که فقط بنده بودم که چون ضررهای آنرا حل کرده بودم مخالفت نمودم و ورقه آبی انداختم حالاً ببینید که چه ضررها باشخاص وارد آمده است يك هیئتی را مأمور میکنند میرود مأموریت خود را انجام میدهد و راپورت میفرستد خوب نمیکند آن مملکت شما و آن شعبه اعانه و آن کارها خود بدانید .

حسنعلیخان - بنده ابدأ تعرض نکردم ایراد

قانونی کردم و بازم عرض میکنم که در راپورتی که از يك کمیسیون داده میشود نباید اسمی از اشخاص در آن برده شود یک نفر نماینده که من غیر رسم میرود يك در وزارت خانه برای اینکه بمملکت خود خدمت نماید هیئتی که میرود بآن وزارتخانه برای تفتیش و چرا باید آن نماینده را طرف اساسی قرار بدهد باید بگوئید این شخص را باین سمت مجلس نمیشناسد و من غیر رسم در اینجا خدمت مینماید و در راپورتی که میدهد و وزیر آن وزارتخانه را طرف قرار بدهد در اینجا هم نباید هیئت نفتیشبه که میرود بوزارت مالیه باشخص وکیل الرعایا که در آنجا رئیس شعبه اعانه است طرف شود باید در راپورتی که میدهد باسم

شعبه اعانه راپورت بدهد و طرف هم باید راز را تمایله را بداند و ابدأ اسم از شخصی نبرد .

رئیس - دیگر بیش از این در اینخصوص مذاکره نمیشود این اوراق با راپورت همانطور که گفته شد طبع و بین نمایندگان توزیع میشود حال اگر مجلس تصویب بنماید میرویم سر دستور (اغلب گفتند صحیح است دستور را بخوانید) .

(راپورت کمیسیون مبتکرات راجع طرح از باب کیغسرو در خصوص غیبت و کلادر جلسات کمیسیونها و شعبات مشعر بر اینکه برای هر نیمساعت غیبت ثمن مقرری ماهیانه و برای یکساعت ربع آن کسر شود قرائت گردید و نیز ماده دیگری که قریب بمضمون پیشنهاد مزبور کمیسیون رأی داده و بمجلس پیشنهاد کرده بود قرائت شد .)

لسان الحکماء - بنده این طرح را تصدیق

میکنم و مخصوصاً اهمیتی پیدا کرده است و از آن روزیکه رئیس رسماً اعلان کرد که مجلس چهار ساعت قبل از ظهر منعقد میشود و کم کم به تحلیل رفت و دو ساعت قبل از ظهر هم منعقد نمیشود ولی از این گذشته یک مسئله که میخواستم عرض نمایم مخصوصاً سلوک يك عده از نمایندگان مرا مجبور کرد که داخل این بیانات بشوم که کلیه نظام نامه عبارت از يك قانون موجب نیست بلکه نظامنامه مرکب و عبارت است از مواد قانون و اصول اخلاقی و این اصول در مقابل هر حوزه و انجمن البته تغییر پذیر است مثلاً محض تمدن مجلسیان و نزاکت مجلس باید این اصول در نظامنامه مجلس قسمت حقوقی و اخلاقی باشد که کلاً مجازات داشته و گمان میکنم که پارلمان های ممالک خارجه هم همینطور است بلکه کمتر قسمتش قانون موجب باشد و یا اینکه کمتر مجازات داشته باشد و شاید اغلب نظامنامه متدینه هم همینطور است در موقعیکه نظامنامه در کمیسیون نوشته میشود شاید بنده هم همین اظهارات را بیکردم و همین نظر ها را داشتم ضرورت و احتیاج ما را مجبور کرده است که یکی از آن حقوق (دوزار) که هر گاه یکی از نمایندگان غیبت نماید مثل اینکه هر يك از نمایندگان نیم ساعت غیبت نمایند ثمن مقرری او کم میشود بنده عرض میکنم آیا ممکن است که این قانون موجب را نقض کرد باینکه يك نماینده فرضاً دودفقه سر وقت حاضر باشد بعد ۲۸ دقیقه برود بیرون و بعد بیاید که تا مجلس بگذرد این فقره را معمول دارد پس در قانون موجب و اصول اخلاقی فرض بفرمائید که باید این نظامنامه تازه تاسیس شود و بگذرد اول صورت مجلس است بعد مطالبی است که در مجلس اظهار میشود مجلس هر يك را که تصویب و تصدیق کرد آنوقت طبع و توزیع میشود بعد در جلسات آتی در مجلس خوانده میشود و باین ترتیبی که می بینم که وقتیکه رئیس دستور را اعلان کرد ۱۲ نفر اجازه میخواهند و این اظهار را میدارند که فلان مطلب را جزه دستور بفرمائید قرار دهند یا اعتراض میکنند که چرا فلان مسئله که دستور منظور نشده است بنده عرض میکنم باین وصفی که می بینم بعد از آنی که صورت مجلس خوانده می شود می بینم ۱۲ سیزده

نفر اجازه میخواهند بعد رئیس میگوید در صورت مجلس حرقی دارید میگویند خیر در صورت مجلس عرض نداریم و بعد هم بدبختانه این مذاکرات هیچ نتیجه نخواهند داد چنانچه موضوع بحث امروز هم تنها نیست همه روزه همین اوضاع است همینطور اصول اخلاقی را ملاحظه فرمائید که خیلی مهم است باید نمایندگان نزاکت مجلس را خیلی حفظ نمایند که نزاکت مجلس نزاکت مملکت است و قانون موجب آنقدر اهمیت ندارد باید سعی باشیم که اصول اخلاقی را حفظ نماییم که در علم اصول اصلاح هم ملاحظه شده است بلکه حقیقت مسلک مشروطه است اینها را باید منظور داشت چنانچه مکرر شنیده شده بیایید اتحاد اتفاق کنید اتحاد معنیش همین است البته چنانچه تباین صورت اشکال است تباین آراء و افکار است و ۷ نفر از و کلاه محترم نایب است همان عقیده را یک نفر از نمایندگان اظهار کرد رای بدهند این اتحاد لغوی و اصطلاحی نیست اتحاد سیاسی است یعنی بیایید اتحاد کنید و مقاصد اخلاقی خود را پیش ببرید و هم عهد شویم و بوظیفه خود عمل کنیم یعنی بیایید تجاوز از عمل خود نکنید و وسائل را بکار ببریم و در آخر عرض خودم درخواست میکنم از رئیس و انجمن می کنم از نمایندگان که خیلی سعی باشید برای اینکه بوظیفه خودمان یعنی به نظام نامه خودمان عمل کنیم و خیلی سعی باشیم که از وظیفه خودمان تجاوز نکنیم که در واقع حقیقت تمدن است.

رئیس - بنده خیلی میل دارم که به نظامنامه عمل شود ولی میل یک نفر که کافی نیست نمایندگان هم باید عمل کنند بنده هر روز میگویم که باید و کلا سروقت حاضر شوند و باز روز بعد می بینم دیر می آیند هر روز گفته می شود که از دستور مجلس نباید خارج شدند که سهل است آقایان هم می فرمایند که در دستور باید حرف زد هر روز به محض اینکه شروع بصورت مجلس میکنم چهل دست بلند می شود برای اجازه و من باید بگویم که می رویم سردستور این را که من یک نفر از همه بر نمی آیم باید شما اعازم باشید که از دستور خارج نرویم و من مصمم می شوم نگذارم از دستور خارج شوید ولی می دانم شما نمی گذارید حالا هم استدعا می کنم باید در موضوع صحبت کرد یک طرح از جانب کمیسیون مبتکرات و یکی از آقای میرزا کیخسرو در خصوص غیبت و دیر آمدن نمایندگان است آقایانی که در این باب فرمایشی دارند فرمایند.

محمد هاشم میرزا - چون در اینجا نوشته شده است برای موقع غیبت مجلس و کمیسیون و شعبه رئیس - اسمی از مجلس نیست.

محمد هاشم میرزا - بنده اینها را با هم فرق میگذارم چنانچه در نظامنامه فرق گذاشته شده است که ثلث حقوق یک روز او کسر خواهد شد اینها را در عرض یکدیگر نمی شود گذاشت در یک جلسه ممکن است ۲۰ رای داده شود یک نفر در موقع رای غیبت کند بنابر این باید بیست نمن از حقوق او که دو مجلس ویم باشد غیبت در حساب او آورد و از حقرش کسر کرد در صورتی که اگر اساساً غیبت کند و ثلث حقوق آن شخص کسر می شود

رئیس - من نمی بینم در باب مجلس چیزی باشد **دکتر علیخان** - گویا فقط باید در قابل توجه بود این ری گرفت بنده یکی از اشخاصی بودم که در خصوص غیبت های کمیسیونها و مجلس مذاکرات زیاد کرده ام بعدی که خسته شده ام و عاقبت دست برداشتم تا بحال مکرر در مکرر در خصوص تأخیر در مجلس و کمیسیونها عرض کرده ام که باید سروقت حاضر شوند ولی برای نمایندگان با وجود این سختی ها که شده است باز نمیدانم خودتان را حاضر کنید و عقیده بنده چیزی که از همه مهمتر است نوشتن در روزنامه است و روزنامه هم همان روزنامه رسمی است و در معارف گفتگو شده است که همین دوسه روز در روزنامه رسمی هم دایر خواهد شد و آنکه آندوره مجلس قبول شد گمان میکنم که فقط همان نوشتن اسامی و کلارا در آن روزنامه برای جلوگیری از غیبت یا دیر آمدن و لازم بگذشتن این طرح نباشد و فعلاً بنده این طرح را صلاح نمیدانم

ارباب کیخسرو - اینکه دکتر علی خان فرمودند نوشتن اسامی در روزنامه رسمی علاج اینکار را میکند لازم است عرض کنم اداره مباشرت همه جور امتحانات را کرده است کسر حقوق اثرش از همه چیز زیاد تر است مکرر تجربه شده است و وظیفه خود را ندانستن لازمه اش سختی است

آقا شیخ ابراهیم زنجانی - یک ماده هم از طرف کمیسیون پیشنهاد شده است

رئیس - دوفه است یکی ماده ایست که کمیسیون پیشنهاد کرده است و یکی هم پیشنهاد ارباب کیخسرو است که کمیسیون او را قابل توجه دانسته است حالیه اول در قابل توجه بودن طرح ارباب کیخسرو رای می گیریم کسانی که با رایورت کمیسیون مبتکرات موافقت دارند و پیشنهاد آقای ارباب کیخسرو را قابل توجه میدانند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) و با اکثریت قابل توجه شد

[پیشنهاد کمیسیون راجع به غیبت و کلا در مجلس و کمیسیون و شعبات قرائت شدن پیشنهادی از طرف آقای وکیل التجار قرائت گردید مشعر بر اینکه غیبت و دیر آمدن و کلا در موقع استعفا و مجلس باید حقوق آن ماه بمیزان جلساتی که در آن ماه می شود تقسیم شده بآن نسبت از حقوق نمایندگان کسر شود]

وکیل التجار - بنده توضیحی دارم لازم است عرض کنم چون جلسات کمیسیون و شعبه ها یک ترتیب دیگری دارد یعنی هر روز یک منتهی می شود برای غیبت آن روز باید از حقوق کسر شود ولی مجلس در ماه دوازده یا ده جلسه بیشتر تشکیل نمیشود و خیلی می شود که یکی از نمایندگان در ۹ جلسه غایب بوده است و از باقی کسر می شود چون در نظامنامه داخلی هم کسر شده است این بود که بنده پیشنهاد کردم که حقوق ما را در جلسات تقسیم کنند و آنوقت در هر ماهی که مثلاً ۱۲ جلسه داشته در هر کدام حاضر نبوده بمقدار غیبتش از آن جلسه نسبت به تمام جلسات یک ماه از حقوقش کسر می شود

رئیس - این طرح آقای ارباب کیخسرو که قابل توجه شد باید شود آقایانی که فرمایش در این باب میکنند مسبق باشند که باید شود کلی شود.

ارباب کیخسرو - بنده یک توضیحی در اینجا داشتم که چرا نمن مقرری را قرار دادیم چون در جلسات کمیسیون و شعبه ها حساب کردیم و قسمت نمودیم از روی همان میزان جلسات میزان کردیم درست همان نمن حقوق است نسبت به تمام جلسات **محمد هاشم میرزا** - آن عرض اول بنده راجع به مجلس است و قسم دوم راجع به طرح ارباب کیخسرو است خوب است جواب بنده را بدهند که بنده ساکت شوم.

مهرزاد الملک - پس از آنکه یک طرحی از کمیسیون آمد و قابل توجه شد باید رجوع شود به کمیسیون که راجع به او است و رایورت آن بیاید و آنوقت مطرح شود حالا باید رجوع شود به یک کمیسیون مخصوص که این طرح راجع با او است و همچو کمیسیون نداریم.

مؤتمن الملک - اگر صلاح می دانید کمیسیون که نظامنامه داخلی را نوشته همان کمیسیون این طرح را رسیدگی کند.

رئیس - این مناسب تر از همه است که همان کمیسیون که نظامنامه داخلی را نوشت رجوع شود کمیسیون مخصوص ندارد که این طرح برود آنجا اگر مخالفی نیست بکمیسیون قوانین فرستاده شود.

آقای حسنعلی خان - آن کمیسیون مرکب بود از هفت نفر دو نفر از آنها حاضر نیستند مگر دو نفر انتخاب نمایند.

دکتر علی خان - چون در خصوص نظامنامه گفتگو می شود بنده یک طرحی داده بودم گویا آنرا هم مدتی است که رجوع کرده اند به داخله خوب است آنرا هم رجوع باین کمیسیون کرده که یک مرتبه مطرح شده رایورت آنرا بدهد

حاجی آقا - بیشتر از این نباید در این موضوع گفتگو شود همانطوری که آقای مؤتمن الملک فرمود بهتر اینست که همان سه نفر بنشینند کار کنند چون راجع بنظامنامه است رفتار نمایند.

رئیس - خوب آقا عرض کردم که اگر مخالفی نیست این را بر گردانیم بکمیسیون نظامنامه داخلی

وکیل التجار - در باب قابل بودن پیشنهاد بنده تقاضا می کنم رای گرفته شود.

رئیس - این پیشنهاد باید برود به کمیسیون از کمیسیون که مراجعت کرد آنوقت باین ماده رای می گیریم.

[رایورت کمیسیون معارف راجع بقانون اداری معارف قرائت گردید شروع بشور ثانی در مواد آن شد آقای افتخار الواعظین اظهار نمود این شور اول است . آقای رئیس - جواب دادند شور اول تمام شده در موقع شور دوم چون ترتیب وزارت معارف و فواید عامه بهم مختلط بود برای اینکه از هم تفکیک شود رجوع شد بکمیسیون حال کمیسیون مواد راجعه باین دو وزارت خانه را

از هم تفکیک و پیش نهاد کرده است ماده اول قرائت گردید بعضی را عقیده این بود که ادارات این وزارتخانه زیاد است و چون مالیه مملکت ما مقتضی نیست خوب است مقداری از عده این ادارات کاسته شود آقا حاج سید ابراهیم اظهار نمود اداره تحقیقات و اداره اوقاف را خوب است يك اداره کنیم بعد از قدری مذاکره شاهزاده اسداله میرزا وزیر پست و تلگراف اظهار نمود این چیزی که به مجلس پیشنهاد شده است مقصود این است که بعضی اینک از مجلس گذشت به موقع اجرا بیاید و الا یک فقره این پیشنهاد تعلیمات عمومی است که همه میدانید اخلاق اهالی مملکت باین زودی ها مقتضی آن نیست مقصود از این پیشنهاد این است که وزارت علوم که میتوان از او امیدوار بود که در آتی برای این مملکت کار بکند باید دارای این ادارات باشد حالا تشکیل آن در هر موقعی که مقتضی شد خواهد شد بعد مذاکره در این شده که در موقع گذشتن این قانون حضور وزیر لازم است و بدبختانه وزیر علوم معین نیست ولی معاون آن وزارت خانه معین است نمی دانم اطلاع داده اند که حاضر شود یا خیر آقا وحید الملک مخبر کمیسیون جواب داد که معاون وزارت معارف در موقع مطرح بودن این قانون در کمیسیون حاضر بوده و با رأی کمیسیون موافقت داشت گفته شد موافقت او نسبت بنظریات کمیسیون بوده شاید در نظریات مجلس مجدداً ملاحظاتی داشته باشد پس از قدری مذاکره اکثریت بر این شده که حضور معاون وزارت معارف در موقع گذشتن این قانون لازم است دستور و اخذ رأی در این قانون موکول بجلسه آتی گردید .

وزیر پست و تلگراف - فقط عرضی که
داشتم این بود که کمیسیون پست و تلگراف گویا هیچ منعقد نمیشود یکی فقره قانون اداره پست است که خیلی لازم است زود از مجلس بگذرد و میخواستم تقاضای فوریت آنرا بکنم که زود بگذرد یکی هم مسئله کنترات (مسیومولپتر) است که چند روز است به مجلس عرض شده است یا اینکه رجوع به کمیسیون پست و تلگراف شد گویا از قرار معلوم هیچ وقت عده کمیسیون کافی نمیشود یا بکمیسیون دیسگری رجوع بفرمائید یا مقرر بفرمائید که عده کافی شود تا اقدامی در اینکار بشود .

منقصر السلطان - فردا چهار بفروب مانده کمیسیون منعقد است سه بفروب مانده تشریف بیاورید تا در حضور خودتان مذاکرات بعمل آید .

رئیس - در ابتدای این جلسه هم مذاکره منعقد نشدن کمیسیون ها شد امیدواریم کمیسیونها کار بکنند دستور جلسه آتی قانون اداری معارف مرا مانده وزراء قانون دیوان محاسبات .

ارباب کیخسرو - در ضمن دستور های سابق ذکر از بودجه مجلس میشد و وزارت مالیه بودجه مجلس را خواسته است که زودتر بگذرد و در آن نظریات خود را بنماید .

رئیس - در بودجه مجلس لازم است يك جرئی تصرفی بشود و محتاج است باینکه کمیسیون محاسبات نظریات خود را نماید و بعد از آن جزء دستور میشود .

[مجلس مقارن ظهر ختم گردید]

جلسه ۱۳۰

صورت مشروح روز پنجشنبه ۱۲ شهر شعبان المعظم ۱۳۲۸

دو ساعت و نیم پیش از ظهر مجلس ریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد
صورت مجلس روز سه شنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمود .

رئیس - در باب صورت مجلس اگر ملاحظاتی هست بفرمائید .
(اظهاری نشد صورت مجلس را رئیس امضاء نمود) .

[آقا میرزا ابراهیم خان لایحه وزارت مالیه را قرائت نمود که چون تابلحال رسماً در حق آقایان سردار ملی و سالار ملی حقوقی مقرر نشده بود و تاکنون آنچه داده میشد برسم علی الحساب بود هیئت وزرا تصویب مینمایند مبلغ [۴۰۰] تومان در حق سردار ملی و [۳۰۰] تومان در حق سالار ملی ماهیانه برقرار شود و ضمناً من باب اینکه سابق در عمارات دولتی منزل داشته اند و حالا میخواهند در خانه شخصی منزل نمایند هیئت وزرا تصویب می کنند برای تهیه لوازم و اثاث الیبت (۲۰۰۰ تومان) بسردار ملی و (۱۵۰۰) تومان بسالار ملی داده شود وزارت مالیه تقاضا می نماید که زودتر رأی مجلس در اینخصوص معلوم شود تا وزارت مالیه از آن قرار معمول دارد .

نیر لایحه دیسگری از طرف وزارت مالیه قرائت شد که هیئت وزرا تصویب میکنند ماهی (۵۰۰) تومان در حق ورثه مرحوم خلدن مکان حجة الاسلام بهجهانی برقرار شود و در وجه حساب مستطاب آقا میرزا سید محمد بهجهانی ایفاد شود وزارت مالیه نیز این را بمجلس پیشنهاد می نماید که هر چه تصویب شد مجری شود .

رئیس - البته مجلس شورای ملی موافق است که این دو فقره را بکمیسیون بودجه رجوع کنیم بعد که برگشت و راپورت کمیسیون در این خصوص معلوم شد مطرح مذاکره شده رأی مجلس اتخاذ شود (گفتند صحیح است و رجوع شد بکمیسیون بودجه) .

[راپورت کمیسیون معارف راجع بقانون اداری وزارت معارف با حضور معاون آن وزارتخانه قرائت گردید شروع بشورثانوی و اخذ رأی در مواد آن گردید .

فصل اول در ترتیب شعب ادارات مر کوبی
ماده (۱) ادارات وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از قرار ذیل است [۱] دایره وزارت مشتمل بر وزیر و کابینه وزیر (۲) مدیر کل (۳) اداره تعلیم عمومی (۴) اداره معارف (۵) اداره اوقاف (۶) اداره تحقیقات (۷) اداره فتنش (۸) اداره محاسبات (۹) هیئت مشاوره

در این ماده مذاکرات بسیار شده و در تقلیل ادارات هر يك از نمایندگان بیان عقیده خود را نموده معاون وزارت معارف و مخبر کمیسیون توضیحات لازم را دادند بعد از آن رئیس در خصوص این ماده از مجلس اخذ رأی نموده و با اکثریت تصویب شد

فصل دوم - در وظایف وزیر و اعضای ادارات .
ماده ۲ - وظایف وزیر (۱) مسئولیت صحت مصارف اداره هر شعبه (۲) اجرای قوانین موضوعه در ترویج معارف و تصحیح امور اوقاف (۳) تهیه اسباب تحصیل ابتدائی مجاناً اجباری و تعلیم تحصیلات متوسطه و عالی (۴) ترتیب شعب ادارات وزارتخانه در ایالات و ولایات (۵) حفظ ارتباط اداره معارف ایران با سایر دول .

[در این ماده چون راجع بوظایف وزیر بود مذاکره نشده و با اکثریت تصویب شد .]

ماده ۳ - وظایف مدیریت کل (۱) مسئولیت امور اداره در نزد وزیر [۲] تدارک موجبات و پیشرفت امور ادارات (۳) تصدیق مراتب لیاقت اجزا و استحقاق آنها در نوبت بر مراتب و درجات عالی تر (۴) تعیین حدود و حقوق اجزاء و اظهار آن و راپورتهائی که بدولت یا بمجلس شورای ملی تقدیم میشود (۵) ترتیب نظامنامه ها و مواظبت در اجرای آنها (۶) نظارت در اثابته ادارات مرکزی (۷) ترتیب بودجه وزارتخانه (۸) امضای احکام و قرار دادهای اداره قبل از امضای وزیر (۹) تصدیق راپورتهای اداره که بامضاء مدیر آن ادارات است (۱۰) نظارت در مالیه وزارتخانه و محاسبه آنها (۱۱) امضاء در موارد ذیل عوض وزیر در صورتی که وزیر اجازه داده باشد (۱) در تعیین مدت اجازه مرخصی اجزاء جزه فیر از رؤسا (۲) اجرای سیاست و مجازات اداره در حق اجزاء جزء (۳) توقیف مقرری و عزل اجزاء موافق قانون تشکیلات اداره قانون استخدام [۴] امضا و قبول مخارج و مصارفی که از صد تومان تجاوز نکند و مبنی بر قرارنامه باشد یا سابقاً بموجب دستخط یا امضاء وزیر جاری شده باشد [۵] تجدید تکالیف و وظایف خدمه وزارتخانه (۶) تهیه یادداشت های راجعه بامور مالیه وزارتخانه که باید بدیوان محاسبات تحویل شده [در این ماده مذاکرات زیاد شده بالاخره باظهار اغلب از نمایندگان اخذ رأی شده و با اکثریت تصویب شد]

ماده ۴ - وظایف اداره تعلیم عمومی .
[۱] مراقبت در امور تعلیمات ابتدائیه و متوسطه (۲) کسب اطلاع از دوران مدارس مرکزی و ولوکی و ایالات و ولایات (۳) ترتیب راپورتهای لازمه در تنظیمات مقتضیه و پیشرفت در کتاب و مدارس و ترتیب لوازم در تشریح نواقص و انتشار آن در روزنامه جات (۴) احصاء مکاتب و مدارس مملکت و احصای شاگردان در طبقات ثلاثه (۵) تدارک معلمان از برای فنون و علوم و تدریس و مدارس [۶] ترتیب کلاسهای درس برای اکابر [۷] تهیه وسائل برای پیشرفت کار مکاتب و طبی کتب و فرستادن شاگرد بخارجه [۸] ایجاد مدارس مجاناً برای ایتم [۹] ایجاد مدارس شبانه روزی برای شاگردان خارج و داخل که بخواهند در مرکز تحصیل کرده باشند [در این ماده مذاکره نشده فقط آقای وحید الملک مخبر کمیسیون اظهار نمود جزئی تغییر در اینجا داده شده است و آن این است که جمله (فرستادن شاگرد بخارجه) را از این ماده

برداشتیم و در ضمن جزء اول ماده (۵) قراردادیم
رئیس - کسانیکه این ماده را تصویب مینمایند
 قیام کنند (اغلب قیام کردند و با اکثریت تصویب شد)
 ماده (۵) وظایف اداره معارف (۱) مراقبت در
 امور عالیه و فرستادن شاگرد بخارج (۲) تشکیل
 کتابخانه و مجموعه های علمی و تاریخی (۳) تأسیس
 موزه های تاریخی و علمی و صنعتی ۴- تحصیل عتیقات
 و نظارت در سفریات (۵) نگاهداری آثار قدیمه
 و حفظ آنها از اندراس و فنا (۶) نگاهداری اشیاء
 نفیسه و سایر اموال امنکته مقدسه و غیره که ودایع
 ملی در آنجا هست (۷) تأسیس مریضخانه فرائت
 خانه و کتابخانه و مجموعه های علمی و ادبی در مرکز
 و ایالات و ولایات [در این ماده مقداری مذاکرات
 شده و در اینکه مریضخانهها در تحت نظارت وزارت
 معارف باشد بین نمایندگان اختلاف شده پس از
 مذاکرات بالاخره دو فقره پیشنهاد که ذیل درج
 است قرائت شد] [۱] از طرف دکتر علی خان
 [این بنده پیشنهاد مینماید که اداره مریضخانه ها
 در تحت نظارت وزارت داخله باشد و از اداره
 معارف خارج شود] [۲] از طرف آقای سید حسین
 اردبیلی .

(این بنده پیشنهاد می نمایم که لفظ مریضخانه
 از این ماده حذف شود)
 [بعد از مقداری مذاکرات دکتر علی خان
 پیشنهاد خود را مسترد داشته پس از آن در پیشنهاد
 آقای سید حسین اردبیلی اخذ رای شده با اکثریت
 تصویب شد چون حق دادن بوزارت معارف در
 تأسیس مریضخانه برای عملیات شاگردان مدارس
 طبی لازم بود آقای وحید الملک مخبر کمیسیون
 تقاضا نمود که این ماده بکمیسیون معاودت نماید
 که تجدید نظری شده پیشنهاد شود در این
 وقت آقای حاج آقا بمبارت ذیل پیشنهادی نموده
 قرائت شد .

[بنده پیشنهاد می نمایم که این جزء اینطور
 نوشته شود]
 تأسیس مریضخانه برای عملیات شاگردان مدارس
 طبی اگر لازم شود قرائتخانه و کتابخانه الی آخره .
 آقای حاج آقا اظهار نمود چنانچه مخبر تقاضای
 خود را مسترد بدارد این عبارت جزء ماده شود و
 در همین جلسه گذشته بکمیسیون رجوع نشود مخبر
 کمیسیون آقای وحید الملک اظهار نمود بنده
 همین را الان با معاون وزارت علوم مذاکره کردم
 ایشان قبول کردند بنده هم قبول می کنم و تقاضای
 خود را مسترد می دارم .

رئیس در قابل توجه بودن پیشنهاد فوق
 رای گرفته با اکثریت رد شد بنا بر این مخبر کمیسیون
 تقاضای خود را تجدید کرده ماده مزبور رجوع
 بکمیسیون و بقیه شور در مواد این قانون رجوع
 بجلسه آتی کردید (در این موقع کابینه وزرا وارد
 شدند)
رئیس مخاطرات آقایان مسبوق است که یک فقره
 از دستور جلسه امروز مذاکره در مراسم و وزراء بود

وزرای عظام هم تشریف آورده اند بجهت مذاکره آن
 حالا اگر تصویب نمایند داخل مذاکره آتی بشویم
 ولی قبل از اینکه داخل مذاکره پروگرام بشویم لازم
 میدانم اظهار مسرت و خوشنودی نمایم از ورود آقای
 حاج میرزا زین العابدین قمی از اینکه وجود ایشان
 در مجلس چقدر مغتنم و محترم است و بهترین دلیلی
 که مرا مستغنی مینماید از هر تقریری که در بیان مراتب
 عالیه علمیه ایشان بکنم این است که ایشان شخصی
 هستند که باتفاق آراء در مجلس شورای ملی انتخاب
 شده اند (شروع بقرائت مراسمنامه گردیده اغلب اظهار
 نمودند که مذاکره در آن خیلی مهم است و الان
 هم وقتی باقی نمانده است خوب است مذاکره در آن
 موکول بجلسه آتی شود و هیئت وزراء هم زودتر تشریف
 بیاورند که مطرح شود و در عوض سئوالاتی را که
 نمایندگان از وزراء کرده اند اظهار شود چون اکثریت
 مجلس بر این بود شروع بسئوالات گردید)

رئیس - آقای ارباب کیخسرو سئوالی داشتید
 از وزارت جنگ بفرمائید .
ارباب کیخسرو - بنده چند سئوال کرده
 بودم کدام را میفرمائید .

رئیس - سئوالی که از وزارت جنگ و آقای
 رئیس الوزراء در خصوص اخذ اسلحه کرده بودید .
ارباب کیخسرو - بنده خیلی مختصر از
 وزیر جنگ و داخله سئوال میکنم که بموجب آن
 موادیکه در مجلس بآن رأی داده شد تا چه اندازه اخذ
 اسلحه از مجاهدین و متجاهدین شده است آیا کسی
 باقی است که از آنها اخذ اسلحه نشده باشد دوم آنچه
 اسلحه روز فتح از متهمین گرفته شده است در اسلحه خانه
 دولتی و وزارت جنگ داخل شده است یا خیر و چقدر
 گرفته شده است بیان بفرمائید مسئله سیم آیا در پیش
 برد سایر مواد آن رأی چه اقدام کرده اند در یکی از
 روزنامه ها دیدم که وزیر داخله را که رئیس الوزراء برای
 مملکت انتخاب و حضرت اقدس آقای نایب السلطنه
 بموجب فرمان انتخاب او را تصویب کرده اند غاصب
 مسند وزارت دانسته این مسئله ب مجلس بر میغورد است دعا
 دارم جواب این مسئله را بفرمائید .

وزیر جنگ - در جواب دو مسئله که راجع
 بوزارت جنگ است اینکه فرمودید اسلحه خلع شده
 است یا نشده است آنهاست که تمرد و مخالفت کردند
 عموماً گرفتار اسلحه شان هم خلع شده است و عده اش
 را نمیتوانم درست بطور صحت عرض کنم بوزارت داخله
 رایورت او رسیده است و شاید قریب بیصد نفر برسد
 و بعد از آن روز هم هر جا سراغ کرده اند رفته اند
 مجاهدین را گرفته و خلع اسلحه نموده اند و تقریباً سیصد
 نفر میشوند و در باب اسلحه آنچه گرفته شده است
 بوزارت جنگ رسیده ولی مقدار آن را نمیتوانم تحقیق
 میکنم صورت آنرا بعد از این میبدم .

ارباب کیخسرو - مسئله سیم راجع بوزیر -
 داخله آقای رئیس الوزراء جواب فرمودند .
رئیس الوزراء - در این خصوص چون این
 مسئله چیزی نبود که اسباب هیجان عمومی بشود یک مختصر
 توهینتی بود بشخص وزیر داخله خودشان گذشت
 کرده اند چون وزیر داخله گذشت کردند تمعیب نشد
ارباب کیخسرو - اما بنده عرض میکنم در
 آن پیشنهادی که اظهار کردند که در کمال اقتدار
 کارهای خودشان را اقدام بنمایند و در داخله مملکت

کارکنند و قتیکه در یک روزنامه بنویسند وزیر داخله
 غاصب مسند وزارت است چون مجلس این پیشنهاد را
 داده است بمجلس بر میخورد و بمقام ریاست هم بر میخورد
 خواهشمندم که ترتیبی در این باب بدهید که بمذاکره
 این اینطور چیزها که باقتدار وزرا بر میخورد
 واقع نشود .

ادیبالتجار - خاطر مبارک حضرت وزیر
 داخله و سایر وزرای عظام مسبوق است که سال
 گذشته برای بی مبالاتی که از بعضی اولیای امور شد
 در باب گندم مردم خیلی بد گذشت که عجزاً تصالح
 نیست اسمشان گفته شود و در این اواخر معاش و
 خوراک مردم خیلی سخت شد که مجلس مجبور شد
 آن اقدامات را بنماید و اگر آن اقدامات از مجلس
 و کابینه سابق نمیشد و وزرای ماضی هم دست نمیگرفتند
 مملکت خیلی سخت دچار اشکالات میشد و گویا
 تصدیق خواهید کرد بی مبالاتی آن اشخاص را
 و نتیجه ضرر دولت را هنوز مجلس ملتفت نشده که
 چقدر ضرر عاید دولت شده است و ما نمیدانیم وزارت
 مالیه ضرر اینکار را در بودجه چقدر خواهد منظور
 داشت حالا وزیر داخله با آن تجربیاتی که دارند
 و با آن غمخواریکه دارند برای این مات چه اقدامی
 کرده اند برای قوت اهالی این شهر چه تعداد کی
 دیده اند حالا حضرت وزیر داخله در باب گندم این
 شهر چه اقدامی فرموده اند بفرمائید .

وزیر داخله - نسبت بمسئله غله که سئوال
 فرمودند بنده از روزیکه وارد شدم بوزارت داخله
 یکی از چیزهایی که در مقام بود این بود از برای
 طهران یک جنسی انبار داشته باشیم در کرمان و
 فارس و بعضی جاهای دیگر دچار چه مخاطراتی بودم
 آقای حاج شیخ رئیس مسبوق است و از این دو
 تجربیاتی حاصل کردم و از همان روز بفاصله دو
 سه روز با وزیر مالیه داخل در این مذاکره شدیم که
 ترتیب صحیحی بدهیم اضافه بر مذاکره برای اینکه
 در وزارت داخله اسنادی داشته باشیم مکاتباتی کردم
 که در وزارتخانه حاضر است و نیز علاوه بر اینها
 فرستادم و زحمت دادم بمعاون وزارت مالیه و آمدند
 در وزارت داخله و مذاکره کردیم نان طهران را
 تقریباً یکصد و بیست هزار خروار تخمین کردند پنججاه
 هزار خروار از این مقدار بفروش میرود تصور کردیم
 که اگر دچار اشکالات بشویم معادل سی الی سی و
 پنجاه هزار خروار از غله شهر طهران اربابی و خالصه
 اگر کسر کرد اربل و کات نزدیک که کرایه اش
 اسباب ضرر دیوان نشود مثل قزوین و زنجان معادل
 سی و پنجاه هزار سی هزار خروار وارد کنند بطهران
 و معادل پانزده هزار خروار از قزوین و خمسه و
 ساوه و عراق از جنس دیوانی وزارت مالیه بطور
 ذخیره نزد مالیات بگیرها انبار نماید تا اینکه
 به بینیم وضع سال چه میشود این سی و پنجاه هزار
 خروار وارد می شود یک ترتیب معین اگر مال
 ماخوش بود شاید محتاج نشدم یک شهری هم به
 دولت وارد نیآورده که از عراق و خمسه وارد که
 ضرر وارد آید و چنانچه خدای نخواست سال تنگی
 و فحطی وارد گندم حاضر است قبل از عید حمل
 میکنند و می آورند والا معادل سی و پنجاه هزار
 سی هزار خروار که در طهران داریم و این

مطالبی را که عرض کردم وزارت مالیه و معاون او هم میدانند و مکاتباتی هم شده است همه حاضر است

رئیس - شاهزاده ابوالقاسم میرزا سئوالی از وزارت داخله داشتید بفرمائید

ابوالقاسم میرزا - نظام السلطنه بدو ورودش بکرمانشاهان طوری حرکت و رفتار کرده است که خیلی مورد تعجب بود و تشکر هم شد ولی این اواخر از قراریکه میشنویم طوری دیگر رفتاری کند یعنی در ادارات دخل تصرف میکند تصرفات غیر مشروع و بعضی اشخاص بی گناه را بی جهت حبس و جریبه میکند نمایانم وزارت داخله در این باب اطلاعی دارند و اگر اطلاعی دارند چه اقدامی شده است

وزیر داخله - تا بحال چیزی از نظام السلطنه وزارت داخله نشنیده است و سوء ظنی نبوده است و تا حال در ترتیب نظم و آسایش آنجا سعی بودند ولی همین چهار پنجروزه از یکی دو سه نفر از وکلا یک نفر از خارج شنیده شد که نسبت بمصمبام نظام یک دو سه نفر دیگر بعضی بی عدالتیها شده است و میخواست وزارت داخله بعضی اقدامات کرده مصمم بود رمزا تلگراف کند ولی چون در اینجا مذاکره شد ناچار صراحتاً تلگراف کرده تحقیقات بعمل خواهد آمد

وزیر پست و تلگراف - اگر اجازه می دهید در ترمیم فرمایشات آقای وزیر داخله عرض می کنم که نظام السلطنه در نظر همه آقایان است که از وقتی که رفته است خدمات نمایان و شایانی کرده است حتی از طرف حضرات آیات الله دستخطی در تمجید از خدمات ایشان مخصوصاً صادر شده است و تا حال خیلی خوب رفتار کرده است حالا این شهرتها که شنیده میشود و راپورتی که رسیده است بشاهزاده ابوالقاسم میرزا نماینده کرمانشاهان و حق هم دارند که سئوال کنند موجب این میشود که وزارت داخله تحقیقات نماید و وزارت داخله فعلاً کمال امتنان را از خدمات ایشان دارد

رئیس - آقای دکتر علیخان سئوالی داشتید از وزارت داخله

دکتر علیخان - هر چیزیکه وجود خارجی دارد باید یک اثری هم داشته باشد و بدبختانه می بینیم یک بلدییه هست که وجود خارجی دارد ولی اثری بر او مترتب نیست و اغلب اهالی شهر از او اثری مشاهده نکرده اند کارهایی که راجع بلدییه است مسلم و معین است و می بینیم که تا بحال بطور کامل هیچکدام را اقدام نکرده است بنده می خواهم از آقای وزیر داخله سئوال کنم که در اینخصوص هیچ اقدامی کرده اند که از این بعد بلدییه مایک ترتیبی پیدا کند یا خیر و اگر جوابی ندادند که بنده را متقاعد نماید سئوال خود را بدل باستیضاح مینمایم

وزیر داخله - قبل از ورود بنده بوزارت داخله خیلی از وضع بلدییه می شنیدم که کار نمیکنند و حق هم داشتند که بعد میگفتند که خود بنده هم میتوانم عرض کنم که یکی از آنها بدم و بدون اینکه مدافعه کنم

عرض میکنم که تا امروز بلدییه مابلدیه نبوده است و بعد از آنکه وارد وزارت داخله شدم فرستادم رئیس انجمن بلدییه را آوردند و با او یک قدری ملامت کردم و تکالیفش را فهماندم و گفتم که شما بعدها باید باین وظایف رفتار کنید و قول هم داده اند به بنده که بعضی از رفتارهای سابق را نمایند و مشغول انجام وظایف خودشان بشوند و حالا چند روز است که بواسطه آن سختی که بنده کردم بعضی چیزها می بینیم که بنظر بنده از سابق بهتر است اما اگر چه بریختن چند بار خاک در خیابانها باشد و حالا دو سه مرتبه است که خواستم و گفتم در آبهای شهر اقدامات کرده اند و اگر تا دوسه روز دیگر اقدامات صحیح نکردند و مشغول کار نشدند من خودم اقدامات لازم جدی خواهم کرد

دکتر علیخان - اینطوریکه فرمودند بنده متقاعد نشدم باید جداً در خصوص بلدییه اقدام کرد و علت اینکه کار نکنند چیست و این پولهایی را که از مردم گرفته اند چه کرده اند و این در تحت نظارت وزارت داخله است که باید اقدام کنند و بنده شخص وزیر داخله را در این باب مسئول میدانم

وزیر داخله - بنده سلب مسئولیت از خود نکرده ام و در اینکه وزارت داخله مسئول صحت اعمال بلدییه است هیچ حرفی نیست ولی برای اصلاح آن یک مدتی وقت داد هر قدر پولی هم که بلدییه از اهل شهر گرفته است بعدها بعد از اینکه تحقیقات شد صورت پولهاییکه گرفته اند با مخارج در روزنامه جات درج میشود آنوقت سئوال میکنند یا استیضاح میکنند هر چه باشد در جواب حاضریم

رئیس - آقای آقا سید حسین اردبیلی سئوالی داشتند

آقا سید حسین اردبیلی - مدت مدیدی گذشته است که فرمانفرمای سابق خراسان احضار شده است و اخیراً حکومتی که برای خراسان معین شده از فرار شایعات گویا استعفا داده اند از وزارت داخله سئوال میکنم که با اهمیت سرحدی خراسان و تأمین آنجا اقدامی در تعیین حکومت آنجا کرده اند و میتوانند با اطلاع بدهند یا خیر ؟

وزیر داخله - حکومت خراسان همانطوریکه گفتند بصاحب اختیار راجع بود و تا چند روز قبل از این حاکم بودند و ما هم ایشان را حاکم میدانستیم و این ایام استعفا داده است و بنده تا حال میخواستم سبب استعفای ایشانرا بفهمم اگر جزئی است رفع کنیم و همان حاکم را بفرستیم باینجهت در سئوال و جواب این بودم که سبب را بفهمم و اگر قابل رفع است رفع کنم اقدام در تعیین حکومت دیگری نکردم و البته بعد از آنکه معلوم شد آن سبب رفع نمی شود و واقماً نخواهند رفت فوراً یک حاکم دیگری معین خواهد شد و چون هنوز معلوم نشده است اقدامی نکرده ایم

میرزا مرتضی قلیخان - بنده یک سئوالی دارم از آقای رئیس الوزرا و وزیر داخله در باب نایب حسین کاشی و اقداماتی که در خصوص او شد بدبختانه آن روزیکه ابن آدم شروع بظن بیان کرد در جاهائی بود که اداره پست و تلگراف داشت و از چند فقره اعمال شنیعه او افلا چهار پنج

فقره در روزنامه جات نوشته میشد مردم مطلع می شدند و یک قدری اسباب این میشد که وزرای مادر صدد برمی آمدند که اقدامی بکنند این اوقات بجائی افتاده است نه آب و نه آبادانی است و نه اداره پست دارد نه اداره تلگراف و آن وادی لوط است که همه آقایان می دانند (۴۰) فرسخ عرض و طول دارد که هیچ آبادانی نیست فقط یک قلعه در آنجا ساخته اند که بجهت مستحفظین مراتع و تمنکچهها است و تمام این بیابان پنجهزار جمعیت ندارد و این روزها در انارک واقع شده است و اگر بخوایم شرح حال اهل این ده را در اینجا عرض کنیم این مجلس منقلب بمجلس روضه خواهد شد همین قدر عرض میکنم که پنجاه نفر از نرس بیصصتی فرار کرده اند و پانزده فرسخ آمده اند و نصف آنها در بین راه از کرسنگی تلف شده اند و این روزها پنجاه هزار تومان حواله داده است که از اهل آنده بگیرند در صورتیکه تمام درائی آنها (۱۵) هزار تومان نیست و حاضر شده اند تمام دارائی خود را بدهند

اوراضی نشده و گفته است که این ۵۰۰۰۰ تومان را بدهید تمام شمارا بقتل عام میزنم انتقام الملک عم در جسد بود است این روزها باره سخن شده است یکدمر بود حریف او نمیشدند حالا دو نفر سبب اند و هر روز تهدید میکند اهل یزد را بمینطور نائین و اطراف آبر و اطراف دیگر در انارک و بیابانک مشغول غارت و یغما هستند و تمام حاصل انجاها را جمع کرده است نه ببرد و از روز (۲۳) رجب تا امروز نه این خرابی ها را کرده است یک اندامیکه در این باب شده است این است نه وزیر السلطنه را مأمور اینکار کرده اند و تلگرافی هم بسر دار جنگ یزد شده است و جوابی هم از سردار جنگ رسید که اگر چنانچه باینجا حمله بشود جلو گیری خواهد شد و خوش بدبختانه سردار جنگ هم همین روزها مأمور کرمان شده است و این نکته را لازم میدانم عرض کنم که عقرب نائین دروازه را خراب کرده است و نزدیک است باصمهان برسد و آنجا را هم خراب کند

وزیر داخله - مسئله حسین کاشی یک چیزی است که سابقه دارد از آن روزیکه من وارد وزارت داخله شده ام عقیده ام این بود که یک قسمت اردوئی باید تهیه کرد و مخصوصاً برای نایب حسین روانه کرد و در این باب با وزیر جنگ هم مذاکره کرده ام ایشان هم قول داده اند که یک عده مخصوصی را مأمور بکنند که بروند عقب نایب حسین و از طرف دیگر سردار اشجع باصمهان تلگراف کرده ام که او چون یکصد سوار بلکه اضافه دارد آن یکصد سوار را حاضر داشته باشد که هر وقت بخواهیم از طرف نائین بیاید و نقشه من این بود که از راه نائین بیایند و برای انارک و بیابانک او را دنبال بکنند یک عده یاغی هستند که رفته اند در بیابانک باید دو مراده توپ کوهستانی و یک عده سواریه تهیه کرد و فرستاد او را قلع و قمع نموده و مذاکراتی که در اینخصوص با وزارت جنگ شده است بعضی از آنها کتبی است که در وزارت جنگ ضبط است و خود وزیر جنگ هم که حاضرند مسبقاً در رسد اقدامات هستیم

وزیر جنگ - فرمایشی را که حضرت والا می فرمایند صحیح است چندین مرتبه از وزارت داخله نوشته اند که وزارت جنگ حاضر است یکمده سواری هم تهیه میشود و برای انارک و نائین فرستاده خواهد شد و این مدتی که مسامحه شده در جلوگیری نایب حسین برای این بود که وزارت جنگ با اهمیت نمی دهد و اینکه گفتند یکسال است وزارت جنگ نمیتواند از عهده او بر آید اینطور نیست این دزد است دزدی میکند و خودش را بکوه میزند اعتماد دولتی که نمیتواند از کوه بالا برود و با او طرف شود و این اختصاص بایران ندارد در ممالک منظم هم نظیر این اتفاق می افتد که یک دزدی مرتکب اینگونه حرکات میشود باید یکمده سوار و چند عراده توپ کوهستانی فرستاده شود اعتماد ویرا هم فرستادیم معین است و نایب حسین را گرفتار خواهند کرد .

عزالملک - تقریباً حالا سه سال است (بانه) که یکی از حکومت های بزرگ کردستان است از تحت نفوذ حکومت خارج شده است نهی دانم در این مدت سه سال وزارت امور خارجه چه اقدامی کرده است و اگر اقدامی کرده اند اظهار نمایند و چنانچه محظوری می داشتند که در این مدت نمی توانستند اقدام نمایند اقلاً خوب بود محظورشانرا می گفتند .

وزیر امور خارجه - بنده این سؤال را اول دفعه است که می شنوم رجوع می کنم بدوسیه وزارت خارجه اگر این سؤال بی جواب مانده است مسبوق شده جواب می دهم .

عزالملک - قریب ۵ ماه یا هفتماه است که این سؤال را کرده ام چطور شده است وزارت خارجه مستحضر نشده است

وزیر امور خارجه - عرض کردم بنده چون تازه داخل این وزارت خانه شده ام مسبوق نیستم اطلاع پیدا می کنم جواب می دهم .

عزالملک - گویا در نظامنامه داخلی اینطور ذکر شده است که نمایندگان می توانند در بدو و یا ختم مجلس سئوالات نمایند فقط در مورد استیضاح اقلاً باید سه روز قبل از اظهار اخبار نمایند

وزیر پست و تلگراف - چون بنظامنامه داخلی استدلال کرده اند لازم می دانم عرض کنم در نظامنامه داخلی هم هست که در موقع وزیر هر وقت باشد می تواند از جواب امتناع نماید

وزیر امور خارجه - از جواب امتناع نمیکنم چون مسبوق نیستم عرض نکردم .

وزیر پست و تلگراف - بنده هم موقتا عرض کردم می تواند امتناع نماید .

رئیس - صحیح است که در نظامنامه داخلی نوشته شده است نمایندگان در ابتدا یا انتهای مجلس می توانند سئوالات نمایند ولی لازم است که قبلاً به آنها اطلاع داده شود که خودشان را برای دادن جواب حاضر نمایند و این یک چیزی نیست که بگوئیم اهمیتی ندارد .

عزالملک - عرض کردم قریب هفتماه است این سؤال را کرده ام و یک دفعه هم در مجلس اظهار

نموده ام و قریب چهار روز قبل هم به معاون وزارت خارجه اظهار کردم جواب گفتند که تازه به معاونت این وزارت خارجه معین شده کسب اطلاع کرده جواب می دهم

معاذالسلطنه - بنده میخواستم از وزیر خارجه سؤال نمایم که در این مدتی که در وزارت خارجه تشریف برده اند در خصوص رجعت قشون روس چه اقدامی کرده اند .

وزیر امور خارجه - بدیهی است در این مدت کمی که داخل وزارت خارجه شده ام نمی شود منتظر شد که کارهای خیلی بزرگ صورت داده باشم ولی مملکت داخل کارهای مهم شده ام بهمان اندازه که جزئی مذاکره کردم معلوم شد که دولت روسی منتظر است در این خصوص با دولت ایران مذاکره بکنند در صورتی که بنده تصور میکردم همین طوری که آمده اند مراجعت می کنند و هیچ مذاکره نخواهند کرد و در اسنادیکه در بدو ورود بنام دول اعلان کردند که از برای یک مقصود معین که آرد و غله بیاورند وارد شدند و خودشان نیز اعلان کردند که بدون هیچ شرطی می روند و حال که اینطور اظهار شد بنده وقتی که رجوع کردم بدوسیه وزارت خارجه که بیینم در این خصوص چه مذاکره شده است خیلی تعجب کردم یعنی یک کافندی از یکماه قبل دیدم که در آن قدری عنوان مذاکره بود و دعوت کرده بودند که مذاکره نمایند ولیکن معلوم است اگر مذاکره داشته باشند خواهند نمود و ما هم آن جوابی را که لازم است خواهیم داد ولی در این هم حرفی نیست که یک دولتی که با همسایه است اگر بخواهد مذاکره نماید دوستانه خواهد بود و من که وزیر خارجه شمامستم و سابقاً هم در این وزارتخانه بوده ام سالها است که تصور میکردم دولت روس با دولت ایران دوست است و حالا که میخواهند مذاکره نمایند [اگرچه که این نمیکنم محتاج به مذاکره باشد] بدیهی است که این مذاکره یک چیز سخت ناگواری برای دولت ایران نخواهد بود و خیلی ملایم و مناسب خواهد بود .

رئیس - دستور جلسه آتی .

لواءالدوله - بنده یک سئوالی داشتم از وزارت داخله .

رئیس - سئوالتان را باید قبل از اطلاع بدهید تا برای جواب حاضر شوند .

لواءالدوله - سئوال بنده در خصوص رشید السلطان بود و این یک چیزی نیست که لازم باشد با اطلاع همین حالا اطلاع میدهم

رئیس - چند روز قبل در خصوص اجرای نظامنامه داخلی مذاکره شد بنده عرض کردم من حاضرم اجرا نمایم ولی شما نمی گذارید حالا خودتان شهادت بدهید که نمی گذارید اجرا شود نظامنامه داخلی می گوید باید از موضوع سئوال قبلاً وزیر را مسبوق نمود و هیچ شرط نکرده است که آن سئوال غیر واضح باشد - دستور جلسه آتی - شور ثانی در بقیه قانون اداری معارف مذاکره در برنامه را وزراء رای آخری در امتیاز تلاشونی عراق .

ناصر الاسلام - بنده در جلسه گذشته یک تقریری کرده ام که در صورت مشروح ضبط است و در روزنامه استقلال ایران در ضمن اخبار مجلس بیان بنده را طوری نوشته اند که ابداً بنده عرض نکرده ام معلوم میشود مغیر آن روزنامه نتوانسته

صحیحاً ضبط نماید استدعا می کنم آن عرایض بنده را بفرمایند از صورت مشروح استیضاح نموده با اداره روزنامه استقلال ایران بدهند که تا نیا درج نموده رفع اشتباه بشود .

رئیس - بسیار خوب

حسنعلیخان - بنده در جلسه گذشته راجع بان راپورتی که از کمیسیون تفتیش تقدیم شده بود عرایضی کردم که بعضی از نمایندگان طوری بگری ملتفت شده اند و یک سوء تفاهمی شده است حالاً لازم است در ثانی عقیده خودم را درست عرض کنم که بهتر مطلع شوند بنده هیچوقت عقیده بر خلاف قانون نداشته ام و آنروز هم عرض کردم یک نفری که در یک مملکتی خدمت کرده است و از روی صداقت متحمل زحمات شده است برای اینکه خدمات زیاد کرده نباید آنروزی که از او یک خطائی سرزد آن خدمات را تماماً محو کرد و آن شخص را خدمتگذار مملکت ندانست و آنچه که از طرف کمیسیون نسبت بشخص حاجی وکیل الرعایا اظهار شده بود عقیده بنده این بود یک کمیسیونی که از طرف مجلس مأمور می شود و رسماً میرود در یک وزارتخانه برای تفتیش مستقیماً طرف خواهد بود با آن وزارتخانه آن وزارتخانه منشعب خواهد شد بشعبی خودش با آن شعب طرف خواهد بود بنده عرضی که کردم این بود که وزارت مالیه دارای شعباتی است چه شد که این هیئت تفتیشیه وقتی که رفتند بوزارت مالیه فقط بشعبه اعانه پرداخته و اسمی از سایر شعب بردند بعضی از آقایان جواب دادند که این هیئت که رفتند بوزارت

مالیه وزارت مالیه تمام دفاتر را تسلیم کرد ولی شعبه اعانه امتناع نمود و این امتناع علت این شد که هیئت اول باین شبهه رسید کی نماید و در ضمن اظهاراتی که بنده کرده بودم سوء تفاهمی شد مثلاً بنده می خواهم از شخص حاجی وکیل الرعایا طرفداری نمایم در صورتی که مقصود بنده فقط این بود که در صورتی که برای این رحمتی که وکیل الرعایا کشیده است در مقابل آن خدمات یک همچو حق اسمی و حق الجماله را که می خواهد حلالش باشد و این را هم الان عرض می کنم مجلس شورای ملی در صورتی که تصویب نماید این حق الزحمه بار داده شود مثل اینکه در سایر ممالک هم برای اشخاصی که خدمت می کنند هر کس باشد حق الزحمه برای او منظور می دارند و ابداً عرض بنده از این اظهار در آن روز طرفیت یا طرفداری از اشخاص نبود

(مجلس نیم ساعت قبل از ظهر ختم گردید)

جلسه ۱۳۱
صورت مشروح روز شنبه ۱۴
شعبان المعظم ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و ربع قبل از ظهر در نعت ریاست آقای ذکاءالملک تشکیل شد و صورت مجلس روز پنجشنبه ۱۲ را آقای معاذالسلطنه قرائت نمود

رئیس - در صورت مجلس اگر ملاحظاتی هست بفرمائید .

آرباب کیخسرو - عرض بنده این بود هر جا که القاب ذکر می شود خوبست اسمی هم نوشته